

№ 15-16

(63-64)

Жнівень 2000

ПРАВА НА ВОЛЮ

Бюлетең Праваабарончага Цэнтру "Вясна"

Прэс-канферэнцыя лідэраў буйнейшых апазіцыйных партыяў Беларусі. Мінск, 15 жніўня 2000 г.

ХРОНІКА

З жніўня на Цэнтральнай плошчы г.Барысава (Мінская вобл.) адбыўся несанкцыянаваны пікет, які прайшоў пад лозунгамі: "Далоў Бургуна, Труса, Кішчанку!" і "Нам патрэбная гарачая вада!". Удзельнікі акцыі патрабавалі зьмены мясцовага кірауніцтва (Бургун – мэр гораду, Труса – намеснік мэра, Кішчанка – намеснік дырэктара жылкамунгасу). Пікет цягнуўся ўсяго дзесяць хвілінаў – з 11 да 11.10, потым пікетоўшчыкі затрымалі і павезлы ў суд. Судзьдзя Алена Бачышча вынесла ўдзельнікам пікету наступныя пакаранні: Абрамовічу Аляксандру – 15 сутак адміністратыўнага арышту (прысумавалася пакараньне за арганізацыю папярэдняга несанкцыянаванага пікету супраць карупцыі "Барысаў – расаднік карупцыі"); Ледніку Ігару – 5 сутак адміністратыўнага арышту (за арганізацыю антыкарупцыйнага пікету); Ясьюк Алеся – штраф у памеры 150 мінімальных заробкаў; Грэбневай Ларысе – папярэджаньне; Сакалову Сяргею – папярэджаньне. Асуджаныя А.Абрамовіч і І.Леднік абвясцілі галадоўку.

ГЭТАЕ ГРОЗНАЕ СЛОВА "БАЙКОТ"

- **БУЙНЕЙШЫЯ БЕЛАРУСКІЯ АПАЗІЦЫЙНЫЯ ПАРТЫІ НЯ ВОЗЬМУЦЬ УДЗЕЛУ Ў "ПАРЛАМЕНЦКИХ ВЫБАРАХ", ПРЫЗНАЧАНЫХ НА 15 КАСТРЫЧНІКА 2000 ГОДУ**
- **АБСЕ НЕ ДАШЛЕ НА БЕЛАРУСЬ СВАІХ НАЗІРАЛЬНІКАЎ, А ТОЛЬКІ ТЭХNІЧНУЮ ГРУПУ**
- **ЧАРГОВЫ, ТРЭЦІ, "МАРШ СВАБОДЫ" АДБУДЗЕЦЦА 1 КАСТРЫЧНІКА 2000 ГОДУ**

У жніўні стартаваў фарс, які Лукашэнка хацеў бы назваць парламенцкім выбарамі. Хацеў бы, але ці ўдасца? Буйнейшая беларуская апазіцыйная партыя — Беларускі народны фронт, Аб'яднаная грамадзянская партыя, Беларуская сацыял-дэмакратычная грамада, Жаночая партыя "Надзея", Канфедэрцыя свабодных прафсаюзаў — удзельніцаць у выбарах ня будуть. Прагэта лідэры партыяў Вінцук Вячорка, Анатоль Лябедзька, Станіслаў Шушкевіч, Валянціна Палевікова і Віктар Івашкевіч заявілі на прэс-канферэнцыі, што прайшла ў Мінску 15 жніўня г.г. Яны заклікалі іншыя апазіцыйныя партыі і рухі падтрымаць байкот лукашэнкаўскіх выбараў.

Афіцыйна пацьвердзілі свой удзел у выбарах толькі лаяльныя Лукашэнку камуністы ды некаторыя вядомыя палітыкі, якіх рэжым спачатку асуздзіў на розныя тэрміны з адтэрміноўкай прысуду (што не дae права, паводле лукашэнкаўскага вы-

барчага "закону", удзельніцаць у выбарах), а потым літасціва перанёс канчатковое вынісенне прысуду на больш позыні тэрмін, чым фактычна даў шанец паспрабаваць стаць дэпутатамі. "Ласкай" скарысталіся асуджаныя рэжымам былы прэм'ер-міністр Michał Chygiel (тры гады зняволенія з адтэрміноўкаю на трох гады), старшыня БСДП(НГ) Мікола Статкевіч (два гады зняволенія з адтэрміноўкаю на два гады), журналіст і праваабаронца, дэпутат ВС 13-га скліканья Валеры Шчукін (адзін год зняволенія з адтэрміноўкаю на адзін год)... Усяго ж па падліках Цэнтральная выбарчай камісіі з зарэгістраваных 475 ініцыятывных групаў кандыдатаў у дэпутаты каля 60 можна лічыць прадстаўнікамі апазіцыі.

M. Чыгір, M. Статкевіч, V. Шчукін і іншыя выдатна разумелі, што будзе азначаць зняволенне іх прозвішчаў сярод кандыдатаў у дэпутаты. Апелюючы менавіта імі рэжым спрабуе

дабіцца міжнароднага прызнання выбараў. Але пра якое прызнанне можа ісьці гаворка, калі ні адна з чатырох умоваў, сформуляваных АБСЕ дзеля правядзення законных выбараў на Беларусі ўладамі не была выкананая: апазіцыі не забясьпечаны доступ да дзяржаўных сродкаў масавай інфармацыі; паўнамоцтвы парламенту, які будзе абранны, не пашыраныя; выбарчы кодэкс ня зменены ў бок дэмакратычнасці; і, нарэшце, палітычныя рэпресіі супраць іншадумцаў не перапненыя... Звязтаючы ўвагу на гэта, M. Чыгір у інтэрв'ю газете "Наша Свабода", сказаў: "паколькі ўмовы ня выкананыя, назіральнікі тут не павінны быць, а значыць, гэтыя выбары не павінны быць прызнаныя, нягледзячы на тое, што ў іх удзельнічаюць Чыгір, Статкевіч і іншыя". M. Статкевіч са свайго боку сцівярджае, што ўдзел у выбарах асобных членau БСДГ(НГ) — "гэта ня ўдзел партыі, і ён не

(Працяг на стар. 14-15)

БЕЛАРУСКІ СЪВЯТАР — ЗА КРАТАМІ

**АЙЦЕЦ ІВАН СПАСЮК АСУДЖАНЫ НА 5 СУТАК АДМИНІСТРАТЫЎНАГА АРЫШТУ
ПА АБВІНАВАЧАНЬНІ Ў НЕПАДПАРАДКАВАНЬНІ СУПРАЦОЎНІКАМ МІЛІЦЫІ**

У пасёлку Бераставіца (Гродзенская вобласць) 2 жніўня адбыўся суд над съвятаром Беларускай народнай праваслаўнай царквы айцом Іванам Спасюком. Гэты суд стаўся вынікам папярэдніх падзеяў, якія пачалі разгортацца яшчэ 28 ліпеня. У той дзень у царкву, дзе праводзіў службу айцец Іван Спасюк, уварваліся міліцыянты, якія накінуліся на съвятара і закавалі яго ў кайданкі. Прыйчынай гэтых дзеяньняў прадстаўнікоў улады стала тое, што айцец імкнуўся зарэгістраваць у пасёлку прыход Беларускай народнай праваслаўнай царквы, а ня Рускай права-

слайней з маскоўскім патрыярхам на чале. Далей падзеі разгортаўся непрадказальна. Айцу Івану Спасюку ўдалося вырвацца ад міліцыянтаў (у кайданках), заскочыць у сваю машыну і ўцячы, забраўшы з сабою трох сваіх дзяцей. Айцец накіраваўся ў Гродна да польскага Генеральнага консульства, дзе зьбіраўся папрасіць абароны ад перасылду і дапамогі ў рэгістрацыі ў пасёлку Пагранічным прыходу Беларускай народнай праваслаўнай царквы.

У консульстве РП яго не прынялі, затое сюды ў хуткім часе пад'ехала група

крымінальнага вышуку, каб захапіць съвятара і адвезьці ў аддзяленне міліцыі. Зрабіць гэта ім не ўдалося, бо каля консульства знаходзіліся журналісты і праваабаронцы. Але ім ўдалося адабраць пашпарт у айца Івана Спасюка.

1 жніўня Іван Спасюк падаў заяву ў Гродзенскую абласную прокуратуру, дзе распавёў пра факты перасылду, якія мелі месца адносна яго з боку супрацоўнікаў праваахоўных органаў. Высъветлілася, што факты гэтая нідзе не былі зафіксаваныя, у тым ліку і наконт ужывання кайданкоў. Наступным крокам бы-

ла заява ў Ленінскую прокуратуру г.Гродна з мэтай вярнуць пашпарт. Калі айцец у другой палове дня прыйшоў па пашпарт, яго разам з дзецьмі пасадзілі ў мікрапаўтобус і павезлі ў Бераставіцу ў раённы суд.

Судовае паседжанье было кароткім, а прысуд жорсткім — 5 сутак адміністратыўнага арышту, якія айцец Іван Спасюк быў абавязаны адрэзу ж адываць. Дзяцей яго міліцыянты адвезлі ў райбалініцу, куды ў хуткім часе па іх прыехала матушка. А сам І.Спасюк быў дастаўлены за краты.

Інфармацыйны аддзел ПЦ "Вясна".

ГЭТАЕ ГРОЗНАЕ СЛОВА "БАЙКОТ"

*(Пачатак на стар. 1)
вядзе да легітымізацыі палаты".*

Канчатковае рашэнне дасылаць альбо не группу назіральнікаў на выбары ў Беларусь міжнародная супольнасць павінна была прыняць 30-31 жніўня на 3-й тэхнічнай канферэнцыі АБСЕ ў Вене. Напярэдадні гэтай падзеі А.Лукашэнка накіраваў съпецыяльнае пасланыне Генеральному сакратару Савету Еўрапейскага саюзу Хаўеру Салане, а таксама старшыні АБСЕ, міністру замежных справаў Аўстрыі Б.Ф.Вальднер. У пасланыні А.Лукашэнка абясцяці, што ў склад Цэнтральнай выбарчай камісіі з правам дарадчага голасу будзе уведзеныя прадстаўнікі палітычных партыяў, якія вылучаць сваіх кандыдатаў у дэпутаты, а таксама, што ўсе дэпутаты атрымаюць эфірны час на дзяржаўным тэлебачанні. Ёсьць там і шэраг іншых "гарантываў" і "абяцаўніц", падчас чытаньня якіх пайстает пытанье: а што перашкаджае А.Лукашэнку ўвесці ўсе гэтыя "зъмены" (скажам, даць доступ апазіцыі да дзяржаўных СМИ) ужо цяпер, не чаючы прыняцьца АБСЕ рашэння аб накіраваныні сваіх назіральнікаў у Беларусь? Нішто... А гэта съведчыць, што выконваць гэтыя "абяцаўніц" Лукашэнка не зьбіраўся. Яму важнае толькі адно: дабіцца ўдзелу міжнародных назіральнікаў дзеля легітымізацыі новага парламенту, а значыць, і рэжыму ў цэлым. Беларускія

улады накіравалі ў Вену прадстаўнічую дэлегацыю на чале з намеснікам міністра замежных справаў краіны С.Мартынавым, а таксама скарысталіся падтрымкай Расіі (міністр замежных справаў Расіі І.Іваноў накіраваў у АБСЕ свой ліст з просьбай паспрыяць "Беларусі") і выканаўчых органаў СНД (удзел прадстаўнікоў СНД у канферэнцыі ўвогуле не прадбачыўся і зьдзівіў, і вытлумачыць яго можна толькі тым, што на гэтym настойваў сылікер расійскай Думы Г.Селязьнёў). Такім чынам Расія адназначна выказала сваю падтрымку нелегітымнаму Лукашэнку. Беларускую апазіцыю на канферэнцыі прадстаўлялі толькі Вінцук Вячорка і Анатоль Лябедзька.

Рашэнне міжнародныя структуры прынялі неадназначнае. Яго цяжка назваць кампрамісным, але... Мяркуйце самі: у Беларусь будзе дасланая тэхнічная камісія БДІПЧ (Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека), якая будзе знаходзіцца ў краіне толькі падчас правядзення выбарчай кампаніі і на момант правядзення галасавання на выбарчых участках не застанецца. Гэта прынцыпова важна. Бо ва ўсім съвече фактам ўдзелу міжнародных назіральнікаў у выбарах лічыцца менавіта непасрэднае назіраньне за саюмім працэсам галасавання.

Экспертная група БДІПЧ будзе працаваць на Беларусі на працягу чатырох тыд-

няў — менавіта столькі будзе доўжыцца выбарчая кампанія — і фіксаваць парушэнні, што будуць рабіцца ўладамі адносна незалежных кандыдатаў, і толькі поўным, пасыля заканчэння выбараў, будзе прынятае канчатковае рашэнне аб іх прызнанні альбо не прызнанні. Еўрапейскія структуры, такім чынам, пакідаюць беларускім уладам мажлівасць даказаць, што іх заявы пра справядлівую выбары, пра стварэнне роўных магчымасцяў для ўсіх кандыдатаў у дэпутаты ёсьць ня проста пустыя абяцаўніц. І гэта дае дадатковыя шанцы сапраўды дэмакратычным кандыдатам.

Сярод партыяў, якія аднымі з першых прынялі рашэнне ўдзельнічаць у выбарах у лукашэнкаўскі парламент, была Ліберальна-дэмакратычная партыя, якая здаўна вызначалася найперш сваёй прагай дарвацца да ўлады. Яе кандыдаты вылучаныя па ўсіх 110 выбарчых акругах, на працу ў акружных выбарчых камісіях накіраваныя 72 прадстаўнікі гэтай партыі. 30 жніўня вышэйшая рада ЛДП выступіла з заявай, у якой пералічваюцца факты парушэнняў выбарчымі ўладамі на месцах і акружнымі выбарчымі камісіямі. Выбарчага кодэксу РБ. Вышэйшы савет ЛДП "з вялікім жалем канстатуе, што ў цяперашні час няма пакуль ніякіх прыкметаў, што ўлада вырашила праводзіць чесныя дэмакратычныя выбары". Старшыня ЛДП С.Гайдукевіч

заявіў, што здыме ўсіх кандыдатаў, калі выбарчыя камісіі адмовяцца зарэгістраваць хоць бы аднаго іх кандыдата. Выпадкі адмайлення ў рэгістрацыі сябрам ЛДП ужо ёсьць у Гомельскай і Гродзенскай абласцях. І гэта, паўторымся, адносна лаяльнай да рэжыму партыі. А што казаць тады пра справядлівасць "выбарчай кампаніі" адносна 60 сапраўды незалежных дэпутатаў, якія хацелі таго альбо не хацелі, але падыгралі ўладам...

Такім чынам, пасправабуем зрабіць некаторыя высновы. Паводле таго, як пачалася і ідзе выбарчая кампанія ў Беларусі і як улады ня толькі не съплюшчаюцца выконваць свае абяцаўніц, а стараюцца перакрыць мажлівасць удзелу ў выбарах ня ўласна незалежным, апазіцыйным кандыдатам, а нават прости прадстаўнікам няўладных структур, усё зноў скончыцца тым, што ў Беларусі пройдуць выбары бяз права выбару. Выйграць у такіх выбарах можа толькі адзін чалавек — А.Лукашэнка. А народ зноў застанецца каля таго самага разъбітага карыта: новы "парламент" таксама будзе "кішэнным", як і цяперашні. Дык ці патрэбны тады краіне "парламент", які нічога ня зможа вырашаць, а дзяржавай па-ранейшаму аднаасобна будзе кіраваць нелегітымны прэзідэнт? І ці патрэбныя тады нам такія выбары?

Андрэй НАЛІВА.

ВІКТАР КАРНІЕНКА:

"РАЗВІЦЬЦЁ "ТРЭЦЯГА СЕКТАРУ" БЛАКУЕ ДЗЯРЖАВА..."

Сёньня многім відавочна, што беларускія ўлады не падтрымліваюць грамадзкую актыўнасць сваіх грамадзянаў. Становяцца больш жорсткімі законы, якія рэгламентуюць дзейнасць няўрадавых арганізацыяў. Такія агульнанацыянальныя кампаніі, як перарэгістрацыя арганізацыяў, яскрава дэманструюць жаданьне тых, хто знаходзіцца пры ўладзе, прыструніць найбольш непаслухмяных грамадзянаў, што выдзяляюцца з агульнага на тоўбу, які называецца насељніцтвам.

Атрымліваюць яны і ад дзяржаўных СМІ, якія падзялілі беларускі "трэці сектар" (так ва ўсім съвеце прынята называць сістэму няўрадавых аб'яднаньняў) на "сваіх" і "чужых".

І ўсё ж, нягледзячы ні на што, многія грамадзкія аб'яднаньні працягваюць паспяхова і эфектыўна працеваць, умацоўваючы свой аўтарытэт. Адной з такіх структураў з'яўляецца Гомельскае абласное грамадзкае аб'яднанье "Грамадзянская ініцыятыва". Распавесці пра яго працу, праblems і перспективы карэспандэнт "Права на волю" папрасіў старшыню аб'яднанья Віктара Карніенку. Ягоная грамадзка-палітычнае дзейнасць пачалася ў Гомелі ў 1987-1988 гг. з працоўнага руху. У 1989 годзе быў абрани дэпутатам СССР, з пачатку існавання з'езду Народных дэпутатаў СССР уваходзіў у склад Міжрэгіональной дэпутацкай групы — першай легальнай апазіцыі ў заканадаўчых органах СССР. У 1991 годзе абрани дэпутатам Гомельскага гарадзкога савету. Пасля роспуску Вярхоўнага Савету і зынікнення Савецкага Саюзу з гістарычнай і геаграфічнай мапы быў выбраны першым намеснікам Гомельскага гарадзкога савету і на гэтай пасадзе працеваў да 1994 году, да выбараў першага прэзідэнта Беларусі. Напярэдадні выбараў у ліку іншых дэпутатаў зрабіў заяву, што калі на прэзідэнцкіх выбарах будзе абрани недэмакратычны кандыдат, падасцьць у адстаўку. Калі быў абрани А.Лукашэнка, такая заява была пададзеная. Адстаўка В.Карніенкі адбылася ў прысутнасці самога Лукашэнкі, калі той прыехаў на сесію Гомельскага гарадзкога савету. З 1994 году Віктар Карніенка стала працуе ў трэцім сектары.

— Калі і з якой мэтай ствараўся "Грамадзянская ініцыятыва"?

— З большасцю заснавальнікаў "Грамадзянскіх ініцыятываў" мы былі знаёмыя яшчэ ў 89-90 гг. Гэта дастаткова розныя па ўзорысьце, адукцыі, прафесіях і нават па палітычных перакананьнях людзі. Аднак ужо дзесяць гадоў шмат што нас аб'ядноўвае. Галоўнае, мы ніколі не чакалі, што нехта вырашыць нашыя праblems, таму як маглі рабіць гэта самі. Не шукалі і не шукаем канфрантациі з уладай, але і ад начальніцкіх крыкаў у нас ніколі ня трэсціліся паджылкі, таму што перакананыя: чыноўнік існуе дзеля народу, а не наадварот. Нашыя калегі ў сваіх мікрараёнах былі і застаюцца лідэрамі і добрымі прафесіяналамі на асноўным месцы працы.

У "Грамадзянскія ініцыятывы" увайшлі жыхары большай часткі раёнаў Гомельскай вобласці і часцей гэта былі не "адзіночкі", а людзі, за якімі стаялі арганізацыі. Нашае аб'яднанне было зарэгістраванае ў 1996 годзе, але гэта быў толькі фармальны акт, бо і да гэтага мы рэалізоўвалі нямала сумесных праграмаў. Тады і зараз служым адной мэце: падтрымка любых ініцыятываў грамадзянаў, якія садзейнічаюць дэмакратызацыі грамадзтва, забесьпячэнню правоў чалавека, правядзенню эканамічных рынковых реформаў і вырашэнню грамадзка значымых проблем у галіне навукі, культуры,

экалогіі, а таксама развязіцю незалежнай інфармацыйнай прасторы. На практицы гэта азначае, што мы дапамагаем ствараць грамадзкія аб'яднанні

ні і аказываем ім тэхнічную, метадычную, кансультатыўную і іншую дапамогу, па магчымасці шукаем партнёраў і спонсараў.

— Чаму менавіта грамадзкія аб'яднаньні, а не палітычныя партыі з'яўляюцца сферай ваших інтарэсаў?

— У мяне як у грамадзяніна ёсьць свае палітычныя перакананьні — я сябра Аб'яднанай грамадзянскай партыі. Сярод актыўістаў "Грамадзянскіх ініцыятываў" ёсьць прадстаўнікі іншых дэмакратычных партыяў, але большасць складаюць беспартыйныя. І палітычныя партыі, і грамадзкія аб'яднаньні з'яўляюцца важнейшымі складаемымі любога дэмакратычнага грамадзтва, але задачы ў іх розныя. Чые больш важныя — спрачацца ня варта. Магу толькі з упэўненасцю сказаць, што нават па колькасці няўрадавых аб'яднаньняў можна меркаваць пра ступень дэмакратычнасці таго ці іншага грамадзтва. У памежнай Польшчы іх больш за 25 тысячай, а ў Беларусі каля пайтары тысячы. У суседній Чарнігаўскай вобласці (Украіна) дзейнічае 310 такіх структураў, на Гомельшчыне — толькі каля 150. Загадчыца аддзелу па інфармаваныні насељніцтва і сувязях з грамадзкасцю Гомельскага аблвыканкаму А.Кашавенка ў адной з тэлеперадачаў гэтую лічбу назвала з захапленнем, бо, на яе думку, гэта вялікія посьпехі. Я ж лічу, што такія паказчыкі пацьвярджаюць факт адсутнасці ў Беларусі дэмакратыі і рэальнай свабоды ў грамадзянаў ствараць грамадзкія структуры.

— Па логіцы, любая ўлада павінна абавірацца на актыўную частку грамадзтва. Калі я правільна зразумела, у Беларусі сама дзяржава перашкаджае рэалізацыі грамадзкіх ініцыятываў?

— Вы правільна зразумелі. Я лічу, што ў нашай краіне "трэці сектар" сістэмна і мэтанакіравана зынішчаецца. Дзеля гэтага выкарыстоўваюцца самыя розныя тэхналогіі — ад арганізацыі паклённіцкіх кампаніяў у СМІ да заканадаўчай забароны праяўляць любую грамадзянскую ініцыятыву. Адна перарэгістрацыя аб'яднаньня, якая ў народзе называецца "зачысткай" трэцяга сектару, чаго каштует. Прывязду прыклады з сумнай практикі адносінаў з уладамі нашага аб'яднанья. Нас імкнуліся аштрафаваць за правядзеныне цалкам законнага мерапрыемства — чытацкай канферэнцыі. Ініцыятарамі гэтага дзеяння сталі высокапастаўленыя міліцэйскія чыны А.Гаркоў, А.Салаўёў, І.Смолікаў. Нават беларускі суд быў вымушаны прызнаць глупства адвінавачаньня, якія прад'яўляліся прадстаўнікамі аховы правапарадку. Той жа Гаркоў з групай міліцыянтаў бяз санкцыі прокурора праводзіў вобыск у

(Працяг на стар. 11)

№15-16
(63-64)

Рэж

З ПРАВА НА ВОЛЮ Бюлётэнь ПРАВАЛАБАРОНЧАГА Цэнтру "Вясна"

№15-16
(63-64)

Сітуацыя

"Вясна"

4 ПРАВА НА ВОЛЮ

"ЗАЧЫСТКА" ІНФАРМАЦЫЙНАЙ ПРАСТОРЫ

**БЕЛАРУСКІЯ ЎЛАДЫ РЫХТУЮЦЬ ДА ВЫБАРАЎ І АДПАВЕДНАЕ ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ЗАБЕСЬПЯЧЭНЬНЕ:
ЧЫМ МЕНШ БУДЗЕ НЕДЗЯРЖАҮНЫХ ВЫДАНЬНЯЎ, ТЫМ ЦЯЖЭЙ БУДЗЕ НЕЗАЛЕЖНЫМ КАНДЫДАТАМ ДАНЕСЬЦІ
ДА ВЫБАРШЧЫКАЎ СВАЮ ПРАГРАМУ І ПРАЎДУ ПРА ЭКАНАМІЧНУЮ І ПАЛІТЫЧНУЮ СІТУАЦЫЮ Ў КРАІНЕ**

21 жніўня старшыня Дзяржжаўнага камітэту РБ па друку Міхаіл Падгайны разаслаў у рэдакцыі газетаў ды часопісаў ліст, у якім нагадаў, што ў адпаведнасці з дэкрэтам А.Лукашэнкі ад 16 сакавіка 1999 году № 11 «Аб упарадкаваньні дзяржжаўнай рэгістрацыі і ліквідацыі (спынення дзеінасці) суб'ектаў гаспадараньня» неабходна да 1 студзеня 2001 году зарэгістраваць у мясцовым выканаўчым камітэце рэдакцыю ў якасці камерцыйнай або некамерцыйнай юрыдычнай асобы ў любой арганізацыйна-прававой форме. Калі ў якасці рэдакцыі выступае заснавальнік-грамадзянін, дык юрыдычнай асоба не ствараецца: заснавальнік павінен быць індывідуальным прадпрымальнікам з правам выпуску перыядычнага выданья...

Такім чынам, думаецца, напярэдадні выбараў у лукашэнкаўскі парламент вырашана было нагадаць пра сапраўднае. месца "вольнай" прэсы на Беларусі і даць зразумець, што той самы "ланцуг свабоды", на якім утрымліваецца незалежная прэса, становіцца яшчэ карацейшым... Увогуле, цяжка сёньня беларускую незалежную прэсу называць незалежнай ад уладаў у поўным сэнсе гэтага слова. Бо лукашэнкаўскі закон аб друку стварае такія ўмовы рэгістрацыі і перарэгістрацыі выданья, працьцю прац якія дадзена ня кожнаму. І асабліва ў правінцыі. Дэкрэт жа №11 заснаваны нават не на гэтым законе і ад пачатку мае пазаконныя харктар, бо жорстка абмяжоўвае канстытуцыйныя права і свабоды грамадзянаў Беларусі. Вядомы юрист Міхаіл Пастухоў, каментуючы гэты ліст старшыні Дзяржкамдруку, адзначыў: як толькі газеты стануть суб'ектамі гаспадаранья, яны адрозу патрапляць пад асабліва строгі кантроль рэгіструючых і падатковых дзяржавных органаў з усімі выцякаючымі адсюль наступствамі...

Новы наступ на беларускую незалежную прэсу невыпадкова супаў з пачаткам выбарчай кампаніі. Бо на Беларусі толькі друк сёньня валодае адноснай свабодай ад уладаў. Незалежнага тэлебачання на Беларусі няма. А з прызначэннем на пасаду старшыні Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі лідэра Партыі камуністаў беларускай Віктара Чыкіна (дарэчы, партыі, якая актыўна ўдзельнічае ў выбарах) і ўвогуле страчаная ўсялякая надзея,

што на тэлебачаньні дадуць слова апазіцыйным кандыдатам у дэпутаты. Незалежныя FM-радыёстанцыі на Беларусі ёсьць. Але пасля таго, як была гвалтоўна зачыненая "па тэхнічных прычынах" адзіная беларускамоўная радыёстанцыя "101.2", усе яны пачалі прытрымлівацца "нейтралітэту", а ў "палітыку" і ўвогуле не ўлаштіць.

І тым ня менш з пачаткам выбарчай кампаніі ўлады зьвярнулі ўвагу і на гэтыя радыёстанцыі. 31 жніўня кіраўнікоў шасьці мінскіх FM-станцыяў: "Альфа-Радыё", "Бі-эй", "Радыё РОКС", "Стыль", "Мір", "Сталіца" (дарэчы, апошняя трох па сваёй сутнасці зъяўляюцца дзяржавнымі і пралукашэнкаўскімі) выклікаў да сябе на сустрэчу галоўны беларускі ідэолаг, віцэ-прем'ер Уладзімір Замяталін. Размова ішла, зразумела, пра тое, як сябе паводзіць "у перыяд выбарчай кампаніі". Кіраўнікам радыёстанцыяў У.Замяталін адкрыта сказаў: "Мы лічым, што на Беларусі на сёньняшні дзень няма і ня можа быць незалежных СМИ, а ўсе СМИ, якія выдаюцца ці працуюць на тэрыторыі РБ — ёсьць дзяржавы СМИ..." І далей: "калі нейкі СМИ знаходзіцца і працуе на тэрыторыі дзяржавы, дык ён не павінен працьцю анатынародную палітыку". А анатынародным У.Замяталін лічыць усё, што не адпавядае "афіцыйнаму пункту погляду"... Па вялікім рахунку нічога новага У.Замяталін не сказаў, ён проста яшчэ раз агучыў тое, што не перастае паўтараць А.Лукашэнка.

Перадвыбарчая агітация, паводле беларускага заканадаўства, павінна па-

чацца з 15 верасня. Беларускае тэлебачанье ўжо рыхтуеца да гэтага. Аб'ялена, што ў "палітычных дэбатах" змогуць узяць удзел лідэры ўсіх партыяў, якія афіцыйна ўдзельнічаюць у выбарах. Але... "жывога" эфіру ня будзе. Усе перадачы будуць ісці ў запісе. А значыць, падредагаваныя, падцэнзураныя, выхалашчаныя...

У незалежных кандыдатаў, такім чынам, застаецца адзіная надзея данесці сваю перадвыбарную платформу да выбаршчыкаў: свабодны друк. Але. І Тут "але". У беларускай правінцыі, нават у большасці абласных цэнтраў незалежнай прэсы як такой не існуе. І ўсе спробы незалежных журналістай зарэгістраваць сваё выданье натыкаюцца на "неразуменне" ўладаў. Вось толькі два прыклады. Ужо тройчы па розных прычынах атрымаў адмову ў рэгістрацыі газеты "Правінцыя" ў Пінску журналіст Віктар Ярашук. На пытаньне "чаму?" (бо былі выкарыстаныя ўсе мажлівыя варыянты рэгістрацыі) гарадзкія ўлады ўрэшце рэшт адкрыта

патлумачылі журналісту, што дазвол на выпуск газеты ён атрымае толькі пасля выбараў... У Гродна таксама нічым скончыліся ўсе спробы зарэгістраваць гарадзкую газету "Рэпарцёр". Пасля трох адмоваў журналіст Анджэй Пісальнік напісаў у гарвыканкам заяўку з просьбай прадаставіць яму памяшканье і ўрача дзеля бестэрміновай галадоўкі пратэсту. Улады спакойна адказалі на гэта 19 жніўня гг., што ў іх "няма прычынаў дзеля прадастаўлення памяшкання і ўрача дзеля галадоўкі"... Рэдакцыя так і не змагла атрымаць юрыдычны адрес, каб быць зарэгістраванай, і калектыв вымушаны будзе здацца...

Што ж, беларускія ўлады застаюцца вернымі сваім прынцыпам: самая эфектыўная перадвыбарная тэхналогія — гэта забарона свабоднага слова і жорсткае адсочванье ўсёй інфармацыі. Каб ніхто з "незалежнікаў" не забываўся, што выбары кампанія часовая, а жыць і працаваць у гэтай дзяржаве трэба будзе і пасля...

А.ЧАС.

БЕЛАРУСЬ НЕ ЗРАБІЛА НІЧОГА ДЗЕЛЯ

ПРАВЯДЗЕНЬНЯ ДЭМАКРАТЫЧНЫХ ВЫБАРАЎ

31 жніўня ў Вене перад Пастаяннай Радай АБСЕ выступіў з заявай па Беларусі амерыканскі амбасадар Дэвід ДЖОНСАН. Прапануем увазе чытчоу "ПВ" тэкст ягонага выступлення, распавясоджаны прэс-цэнтрам "Хартыі-97".

"... Перш за ўсё дазвольце мне падзякаваць амбасадару Віку – ня толькі за ягоную справаудачу і сёньняшні каментар, але і за ту ю нялёгкую працу, якую на працягу некалькіх, а менавіта двух гадоў выконвалі ад нашага імя ён сам, ягоная каманда, а таксама прэзідэнт Севярын са сваёй камандай у межах праекту па аказаныні садзеяньня развіцьцю дэмакратыі на Беларусі.

Iх жаданьне палепшыць сітуацыю з дэмакратыяй і правамі чалавека відавочнае. Пра гэта яскрава съведчыць ня толькі тое, што яны прамовілі сёньня, але і праведзеная імі на працягу двух гадоў праца.

На жаль, урад Беларусі не прадэманстраўваў аналагічнага ўзроўню зацікаўленасці. На словах – так, безумоўна, асабліва за гэты апошні месяц. Аднак іх намеры і паводзіны съведчыць пра адваротнае. Як і мае калегі за гэтым сталом, я толькі што атрымаў копію документу, над якім вы учора так узмоцнена працавалі. Мной не было атрымана ніякіх інструкцыяў з Ва-

шынгтону наконт рэкамендацыяў тэхнічнай групы. Нягледзячы на гэта, нашыя погляды заўсёды заставаліся нязменнымі ў гэтай сувязі, пра што цудоўна ведаюць усе, хто сабраўся за гэтым сталом. Беларусь жа не зрабіла нічога, што магло бы істотна паўплываць на нашыя погляды. Беларускі ўрад ня здолеў выканаць мінімальных патрабаваньняў дзеля правядзення будучых выбараў, што ставіць пад сумніў неабходнасць накіраванья на Беларусь каманды назіральнікаў.

Як было адзначана тэхнічнай групай, пэўны прагрэс у задавальнені чатырох патрабаваньняў быў ўсё ждасягнуты. У той самы час гэты прагрэс відавочна недастатковы, каб было магчыма казаць пра выкананне міжнародных умоваў. Такім чынам, была зробленая выснова пра некаторыя зьмены ў выбарчым заканадаўстве, што хаяць і не зьяўляеца задавальнічым, апраўдвае тэхнічную ацэнку. На мой погляд, па-ранейшаму маюцца месца быць супяречнасці паміж рэальнымі фактамі і

зробленымі высновамі. Так, АБСЕ не было прапанаванае меню крытэрыяў. Тройка, што функцыянуала ад нашага імя, усталявала чатыры крытэрыі, згодна зь якімі неабходна разглядаць сур'ёзнасць намераў беларускіх уладаў па правядзенію свабодных дэмакратычных выбараў.

Тэхнічнай групай была зробленая выснова пра тое, што беларускія ўлады не задаволілі ўмоваў. Як адзначана ў справаудачах БДІПЧ і амбасадара Віка, па-ранейшаму маюцца істотныя праблемы ў сувязі з выбарчым заканадаўствам. Новаўядзені, што прапанаваныя беларускім урадам, носяць нязначны характар. Зыходзячы з таго, што да выбараў застаецца зусім мала часу і што яны будуть праведзеныя ў адпаведнасці з існуючым заканадаўствам, апазіцыяй было прынятае рашэнне байкатаваць выбараў, таксама з улікам таго факту, што на працягу доўгага часу яна падвяргалася дыскрымінацыі.

Няма магчымасці пра верыць выкананьне ўрадам Беларусі сваіх абавязацельстваў па свабодзе СМІ да сярэдзіны верасьня. Становішча рэчай на сёньняшні дзень не абнадзейвае. Нават у тым выпадку, калі кандыдатам будзе дадзены

пэўны эфірны час, апазіцыя, якая ўжо аб'явіла пра байкат выбараў, застанецца не пры справах. Такім чынам, сітуацыяй вакол выбарчага кодэкса, асноўныя страты ўжо нанесеныя.

На Беларусі па-ранейшаму пераважае атмасфера страху, пра якую тут так шмат казалася. Хто возьме съмеласць сказаць сем'ям бяз вестак зынікльых, тым, каго гоняць у турмы і цягнучы у суды, пра тое, што абяцанае ўладамі перамір'е – дастатковая падстава дзеля даверу?

Калі беларускія ўлады сапраўды настроеныя супрэ́зна, тады ім трэба выпусціць на волю палітычных вязняў Клімава, Кудзінава, Ляўонава і іншых; спыніць палітычныя працэсы супраць сп. і сп-ні Чыгір, Шчукіна Статкевіча і астатніх; правесці рэальнае расцсьледаванье зынікненія Ганчара, Захаранкі, Красоўскага і Завадзкага. Акрамя гэтага, беларускім уладам неабходна дазволіць свабоду сходаў і самавыкаваньня.

Злучаныя Штаты гатоўвяя шукаць новыя шляхі для развязвіцца дэмакратыі і павагі правоў чалавека на Беларусі. Аднак ініцыятыва павінная, у першую чаргу, зыходзіць ад ураду Беларусі, а не АБСЕ".

назіральніцкую працу ў сувязі з маючымі адбыцца парламенцкімі выбарамі. Прадстаўнікі парламенцкай тройкі таксама павінны дзейнічаць у якасці назіральнікаў у той ступені, якая дазволіць ім дзяць аб'ектыўную ацэнку выбарчага працэсу. Парламенцкая тройка будзе цесна каардынаваць сваю дзейнасць з КНГ АБСЕ, БДІПЧ і мясцовымі назіральнікамі.

7. Канферэнцыя запрашае Парламенцкую тройку, БДІПЧ і КНГ АБСЕ ацаніць правядзеніе выбараў наступныя падзеі, у прыватнасці, што тычыцца функцыяў парламенту, павагі правоў чалавека і ўмацаваньня вяршэнства закону.

8. Прысутнасць парламенцкай тройкі і тэхнічнай місіі БДІПЧ па ацэнцы падкрэслівае тую палітычную вагу, якую Еўропа надае развязвіцца і кансалідацыі дэмакратыі на Беларусі. Iх прысутнасць на Беларусі ў сувязі з парламенцкімі выбарамі не зьяўляеца актам міжнароднага прызнання дэмакратычнага характару і выніку парламенцкага выбарчага працэсу.

9. Гэтыя рэкамендацыі зробленыя зыходзячы з перакананьня, што канстытуцыйныя рознагалосісці, якія ўзыніклі ў ліпені 1996 году, могуць быць пераадоленыя толькі мірнымі шляхам, праз перамовы і правядзеніе дэмакратычных выбараў.

10. Рэкамендацыі могуць быць пераглядзаныя ў выпадку паляпшэння альбо пагаршэння сітуацыі на Беларусі.

11. Дэлегацыя СНД і Міжпарламенцкай асамблеі СНД не падтрымала пункт 8 гэтага документу.

31 жніўня 2000 году.

Рэч

5 ПРАВА НА ВОЛЮ БЮЛЕТЭНЬ ПРАВАДАБАРОНЧАГА Цэнтру "Вясна"

ЗАКЛЮЧЭНЬНІ І РЭКАМЕНДАЦЫ

ТРЕЦЯЙ ТЭХNІЧНАЙ КАНФЕРЭНЦЫI АБСЕ ПА ВЫБАРАХ У БЕЛАРУСІ

Трэцяя тэхнічная канферэнцыя разгледзела ўмовы дзеля дэмакратычных парламенцкіх выбараў у Беларусі і даклады Ураду Беларусі, прадстаўнікоў Кансультатыўнай Рады і апазіцыйных партый.
У кантыксьце гэтых выступаў і на аснове ацэнак КНГ АБСЕ, Парламенцкай тройкі і БДІПЧ АБСЕ былі прынятыя наступныя рэкамендацыі :

1. Скаардынаваныя міжнародныя выслікі – у прыватнасці КНГ АБСЕ і Парламенцкай тройкі (Еўрапарламент і парламенцкія асамблеі Рады Еўропы і АБСЕ), Міжпарламенцкай асамблеі СНД, адпаведныя ініцыятывы Вярхоўнага прадстаўніка па агульнай зынешній палітыцы і палітыцы ў галіне бяспекі Еўрапейскага саюзу, Дзейнага старшыні АБСЕ і асобныя візіты палітычных дырэктараў Еўрапейскага саюзу і АБСЕ – падкрэсліваюць палітычную зацікаўленасць у аказаныні садзеяньня Беларусі ў аўтаданні з еўрапейскімі дэмакратыямі.

2. Дасягнуты пэўны прагрэс па чатырох асноўных напрамках, што адносяцца да арганізацыі дэмакратычных выбараў і

якія зъявіліся асноўнай тэмай міжнародных кансультаций. Аднак гэты прагрэс падразненікамі недастатковы для дасягнення ўзгодненых міжнародных крытэрыяў.

3. Хаяць прававая рамкі дзеля правядзенія выбараў былі палепшаныя, іншыя рэкамендацыі АБСЕ – доступ апазіцыі да СМІ, пашырэньне функцыяў парламенту, "перыяд міру", як гэта выкладзена ў Пазіцыйным дакументе Тэхнічнай канферэнцыі ад 21 сакавіка 2000 году – да апошняга часу не былі зъмененіяя настолькі, каб агульныя ўмовы сёньня маглі быць ацэненыя як задавальнічыя.

4. Але зъмены рамкавых умоваў парламенцкіх выбараў робяць магчымым накіраваныне ў Беларусь тэхнічнай місіі па ацэнцы, якая будзе арганізаваная і разгорнутая БДІПЧ у цесным супрацоўніцтве з КНГ.

5. Тэхнічнае місія БДІПЧ па ацэнцы будзе падтрымліваць накіраваныне экспертаў па выбарах на перыяд калі 4 тыдні.

6. Беручы пад увагу волыт і павагу, якую набылі ў мінулым дзякуючы іх палітычнай цягнунасці ў працэс дэмакратызацыі Беларусі прадстаўнікі парламенцкіх асамблеяў АБСЕ і Рады Еўропы, а таксама Еўрапарламенту, Канферэнцыя прасіла іх працягнуць кансультатыўную і

№15-16
(63-64)

ВАРУНКІ

“МЫ НЯ ВЕДАЕМ, ЯК АБАРАНІЦЬ СЯБЕ І СВАЮ ДАЧКУ...”

МАЛАДАЯ БЕЛАРУСКАЯ СЯМ'Я Ў РОСПАЧЫ: ЯЕ БЕСПАКАРАННА ПЕРАСЪЛЕДУЮЦЬ АНТЫСЕМІТЫ-НЕАФАШЫСТЫ

Недзе месяц таму, съпяшаючыся на працу, я зайшла на станцыю метро “Акадэмія навук” і ўбачыла там чалавек пятнаццаць маладых людзей ў чорным адзеніні са свастыкамі на руках. Колькі хвілінаў назірала за імі, прапускаючы свае электрычкі. Прахожыя стараліся абысьці гэтую палохающую кампанію, і толькі стала жанчына наблізілася і, паказваючы на свастыку, закрычала: “Фашысты! І як толькі можна такое дазваляць! У нас, у Беларусі, у цэнтры гораду!” “Ідзіце, ідзіце, вы нічога не разумееце, гэта съвяты сімвал,” – адмахнуліся ад жанчыны.

Хлопцаў у чорных кашулях становілася ўсё больш. Было відаць, што яны выбраўлі гэтую станцыю дзеля збору. Набраўшыся съмеласці, я выбрала аднаго з іх, да якога прыслухоўваліся астатнія, падышла і папрасіла адказаць на некалькі маіх пытаньняў. Хлопец адразу ж пагадзіўся і адышоў самой убок. Ён спытаў, ці журналістка я. Так, адказала я, але яшчэ працу ў праваабарончым цэнтры. Перш за ўсё я пацікавілася, ці не падыходзіў да кампаніі, якая ўжо даволі доўга знаходзіцца на станцыі, хто-небудзь з дзяжурных супрацоўнікаў міліцыі, бо на маім вопыце працы ў праваабарончай арганізацыі шмат прыкладаў таго, як людзей прыцягвалі да адміністратыўнай адказнасці, па-першае, за несанкцыянаваныя сходы, па-другое, за дзейнасць у незарэгістраванай арганізацыі, а тут такое парушэнне – сходва ўсіх на вачах у форме з незарэгістраванай сімволікай – ды яшчэ з якой! Аказалася, што дзяжурны па станцыі падышоў і папрасіў іх хутчэй зъехаць – і ўсё! Але толькі падчас маёй прысутнасці на станцыі яны знаходзіліся там калі паўгадзіны. За гэты час мне рас-

павялі, што яны едуць на “разборку” з міліцыяй, бо напярэдадні шэсцьць сяброў арганізацыі былі затрыманыя і на іх была заведзеная крымінальная справа. Як прайшлі гэтыя “разборкі” – ня ведаю.

На станцыі метро знаходзілася ўжо чалавек трывцаць РНЕшнікаў, калі адзін з іх, высокі і съветлавалосы мужчына гадоў трывцаці пяці аддаў загад – едзем, і чорная хмара голеных хлопцаў загрузілася ў вагон. Пасажыры расступіліся і з відавочнай насыцярогай разглядалі дзіўную кампанію са свастыкамі.

Так я ўпершыню сутыкнулася з неафашыстамі, але з іх дзейнасцю, на жаль, прыходзіцца сутыкацца значна часцей. Не прайшло і двух тыдняў пасля той сустрэчы на “Акадэміі навук”, як да нас у Праваабарончы Цэнтр “Вясна” з'явінулася сям'я, якой на сабе даводзіцца выпрабоўваць антысеміцкую ідэалогію фашыстуючых малойцаў. Васіль і Кацярына Стальмаховічы гавораць, што ўжо ня ведалі, да каго зъвяртацца, каб абараніць сябе і сваю маленькую дачку.

Па словах Каці, у іх сям'і ніколі не было размоваў пра нацыянальнасць мужа, і яна нават ня ведала, што маці мужа – яўрэйка. Аднак менавіта з-за гэтага спакой гэтай сям'і быў разбуранны.

Усё пачалося з тэлефанаваньня, калі яны яшчэ жылі ў Каціных бацькоў. Спытаўся: “Вася?” – “Так. А з кім я размаўляю?” “Даведаесься, яўруга! Сустрэнемся!” Тыдні праз два, калі Каця ляжала ў шпіталі на захаваньні, Вася вяртаўся недзе ў сем-восем гадзінай дахаты і зайшоў у пад'езд, за ім пайшлі двое высокіх хлопцаў, папрасілі цыгарэтай, а потым пачалі зъбіваць.

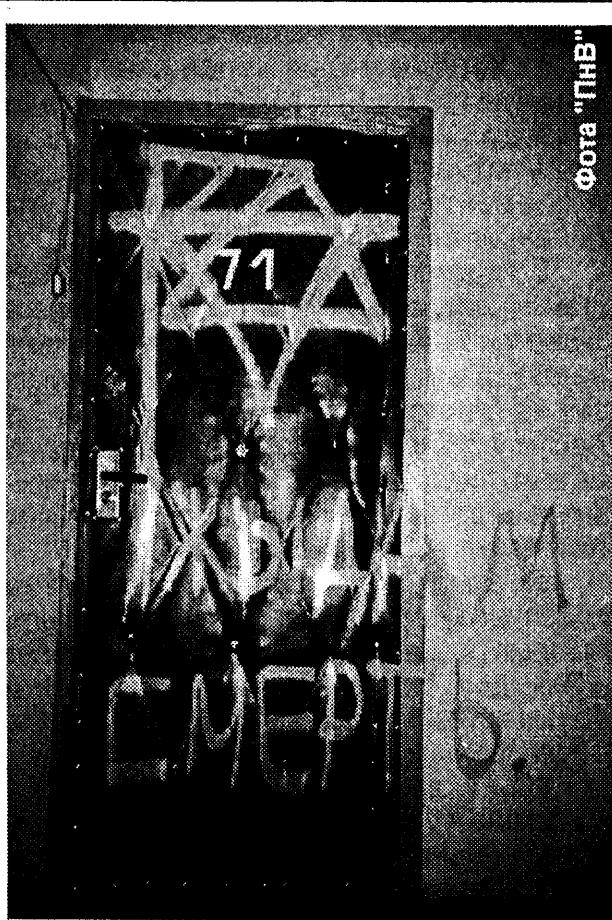
Васю ўдалося вырвацца і зъбегчы. До ма ён убачыў некалькі невялікіх сінякоў і неглыбокую нажавую рану – ці то хацелі парэзаць, ці то папалохаць. У той жа вечар ператэлефанавалі і спыталі, як ён сябе адчувае.

Пасля гэтага званкі сталі частымі. І кожны раз тыя ж слова і пагрозы. Некалькі разоў Вася прапаноўваў: “Давай сустрэнемся. Возьмем гарэлкі, пагаворым, вырашым праблему, калі яна ёсьць паміж намі. Што я вам зрабіў?”. Але на гэта – ніякага адказу.

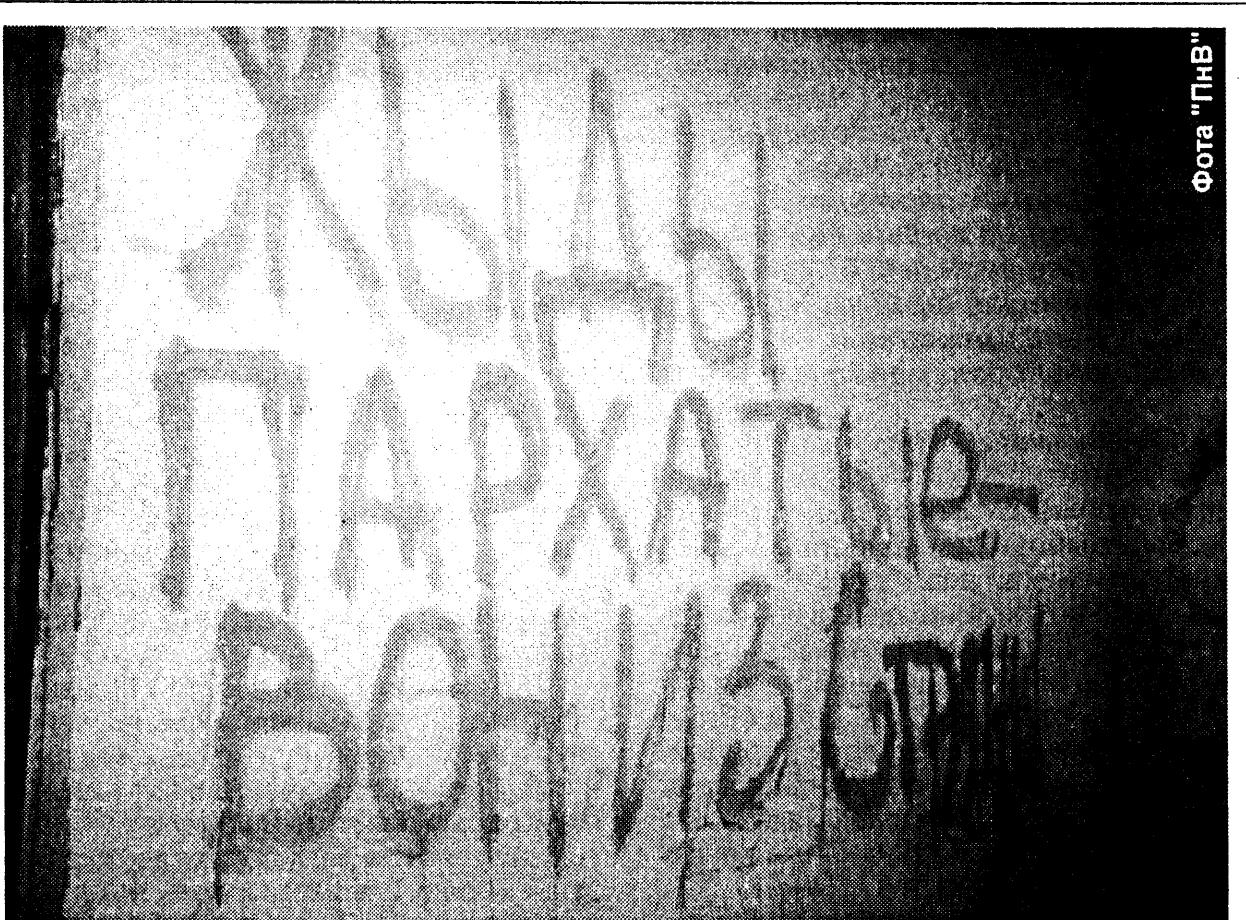
У хуткім часе Каця, Вася і іх дачушка, якая толькі нарадзілася, пераехалі ў сваю кватэру. Невядомыя працягвалі тэлефанаваць бацькам, зъняважліва гаварыць, але потым ўсё гэта заціхла. Месяцаў восем было спакойна, сталі спадзявацца, што падонкі не зъбіраліся пакідаць сям'ю ў спакоі.

Вася расказвае: “Каця ляжала з дачкой у шпіталі. Я вяртаўся з працы і ў паштовай скрыні знайшоў аркуш паперы, на якім было напісаны: “Съмярдзючыя жыды, выбірайцеся ў свой Съмярдзючы Ізраіль!!!” Я стаяў хвіліну пяць, прачытаю – стаю і думаю, зноў прачытаю. Потым мне ператэлефанавалі: “Ну, што, — гавораць, — схаваўся? Убачымся!” Я ўжо нічога не казаў”.

Каця дадае: “Працягваецца гэта ўжо даволі даўно. Муж спачатку ад мяне гэта хаваў, не хацеў непакоіць. Калі б гэта было звязана з нейкім асабістымі непаразуменінямі, за гэты час можна было б ужо зразумець. З бізнесам ўсё нармальна, муж працуе з маім бацькам, ён нікому ня вінен. У гэтых плане нейкія разборкі выключаныя. Шмат разоў мы ўзгадвалі розныя жыцьцёвые сітуацыі, думалі, каму маг-

Тут пабылі неафашысты...

Фота "ПНВ"

лі дарогу перайсьці. Такога няма. Калі б патрабавалі грошай – было б зразумела, а тут нічога не патрабуюць, пра-ста пагражаютць. Я ніколі ня чула, што ў нас у Беларусі ёсьць такія перасьледы. Заўсёды казала, што ў нас вельмі спакойная краіна. Мы быті задаволеныя, што нарадзіліся і жывём тут. І раптам – такое”.

С апошнімі ілюзіямі разьвітацца сям'ю Стальмаховічаў прымусіла бядна, якая здарылася ў чэрвені гэтага года. Пад вечар Каця і Вася з дачкой вырашылі прагуляцца. На пустцы за домам да Васі падышлі троє да трыццаці гадоў у чорных кашулях з закасанымі рукавамі і пачалі біць. Каця ішла з каляскай наперадзе і адразу нічога не зразумела, адзінае, што добра памятае — Вася пачаў крычаць: “Уцякай!” Яна схапіла дачку на руці і пабегла ў бок дому. Яе дагнаў адзін з нападаўшых і ўдарыў у сыпіну. Жанчына ўпала на дзіця, дзяўчынка моцна пабілася галавой.

“Адзін з іх быў съветлы, вельмі высокі, хударлявы, — расказвае Вася, — бровы ў яго быті белыя, як сънег, і дзікія вочы. Другі трохі ніжэй за мяне, ві-даць, старэйшы сярод іх. Ён быў нейкі ненармальны, калі мяне біў, у яго ажно съліна цякла. Калі мяне білі, адзін тримаў, а другі біў з дзікай лютасцю і злосцю. Далей я памятаю, што прыбег мой сусед, плача Каця, дачка захлынаецца ў сълязах — ёй быў толькі год і месяц”.

У міліцыю яны тады не пайшлі — не да яе. Плакала дзіця, выклікалі “хуткую дапамогу” і паехалі ў шпіталь. Дзяўчынцы зрабілі рэнтген, аказалі неабходную дапамогу. Сказалі, што вельмі моцны ўдар, і калі ванітаваць я будзе — значыць не сатрасеньне. Па словах мамы, цяпер дачка ўсяго пужаецца, стала вельмі асьцярожнай, ні да кога не ідзе на руці. Баючыся паўтору нечага падобнага, дзяўчынку адвезылі да Васевай маці. “Калі мы былі ўдвуух — гэта не было так страшна, мы ўсё ж дарослыя, але калі зъявілася дзіця, зъявілася адказнасць за яго — ўсё зъмянілася,” — прызнаецца Каця.

Але на гэтым ня скончыліся непрыемнасці. Позна вечарам 6 ліпеня Вася зайшоў у пад'езд і ўбачыў, што съценка і іхнія дзьверы расьпісаныя фашыстамі. Ён зъвярнуўся да участковага: “Што рабіць? Тэлефануюць, кідаюць у паштовую скрыню лісты, а цяпер вось дзьверы размалявалі”. Участковы адказаў: “Што я лягу калі дзьвярэй? Ці мне ахову паставіць?” Але паглядзець дзьверы прыйшоў, пры гэтым даў зразумець, што ў яго і так шмат працы: “Ведаеш, у мяне ляжыць цэляя тэчка заяваў пра пашкоджаныне маёмасці”.

І перад сям'ёй паўсталая проблема: да каго зъвяртацца па дапамогу? “Мы ня ведаем, як абароніць сябе і сваю дачку, — гаворыць Каця. — Спадзяемся, што гэта скончыцца сама па сабе. Зъяджаць нікуды мы ня хочам, мы тут нарадзіліся, атрымалі адкуацыю, у нас добрая праца. Што рабіць?”

Адказ адзін — патрабаваць абароны ад дзяржавы. Але ў нашай сёньняшній дзяржаве ня толькі гэтая сям'я, але і шмат іншых людзей адчуваюць сябе безабароннымі. Пакуль улады будуць праяўляць талерантнасць да неафашыстаў, гэта ня скончыцца.

Таяна РЭВЯКА.

Працуе Дзэмітры ЗАВАДЗКІ.

ПАКУЛЬ БЯЗ ВЕСТАК...

28 жніўня аператару расійскай тэлекампаніі ГРТ, які зьнік 7 ліпеня па дарозе ў мінскі аэрапорт, Дзэмітрыю Завадзкаму споўнілася 28 гадоў. Бацькі і жонка Дзэмітрыя, як і родныя і блізкія Ю.Захаранкі, А.Ганчара, А.Красоўскага, што прапалі бяз вестак у мінульым годзе, спадзяюцца, што ён жывы і хутка будзе знайдзены. Вядома, што съледзтва праводзіць работу з 5 падазронымі ў зынікненні Дз. Завадзкага. Некаторыя зь іх затрыманыя. Апошнім часам съледзтвам актыўна распрацоўваецца версія, звязаная з камандзіроўкай Дзэмітрыя ў Чачню і інтар'ю, дадзеным пра гэта ў канцы студзеня «Беларускай деловай газете». Дзэмітрый у ім сказаў пра тое, што на баку чачэнскіх баевікоў ваююць наёмнікі з Беларусі і паведаміў, што нядаўна быў затрыманы адзін з іх, былы баець съпецпадраздзялення «Алмаз». Пасля апублікавання інтар'ю Завадзкаму пачалі званіць невядомыя і дамаўляцца пра сустрэчу...

ЗА ПАРУШЭНЬНЕ ТРЭБА АДКАЗВАЦЬ!

Аляксандр Абрамовіч плануе павысіць суму кампенсацыі маральнай шкоды ў зыску да ўладаў г. Барысаву за ўтрыванье яго ў камеры з хворымі на адкрыту форму сухотаў, бо адзін з ягоных сукамернікаў памёр...

28 жніўня ў Крупскім раённым судзе пачаўся разгляд зыску Аляксандра Абрамовіча (старшыні Барысаўскай арганізацыі Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі “Народная Грамада”) да Барысаўскага гарвыканкаму. А.Абрамовіч патрабуе кампенсацыі маральнай шкоды ў суме 700 тыс. беларускіх рублёў (прыкладна 700 даляраў ЗША). Суд адбудзеца ў Крупках, бо

А.Абрамовіч у зыскавай заяве адзначыў, што не давярае суду г.Барысаву (справа тычыцца гардзкіх уладаў). Нагадаем, што А.Абрамовіч быў незаконна прыягнуты да адміністратыўнай адказнасці (Вярховны суд адміністаратаваў 35 сутак арышту за правядзенне трох пікетаў). Ён утрымліваўся ў адной камеры з хворымі на адкрыту фор-

му сухотаў (туберкулёзу), што катэгарычна забаронена дзеючым заканадаўствам. У ходзе судовага працэсу А.Абрамовіч плануе павысіць суму зыскавых патрабаванняў, бо стала вядома, што адзін з яго быльых сукамернікаў памёр ад сухотаў, а другі знаходзіцца на лячэнні. Наступнае паседжанне суда па зыску А.Абрамовіча адбудзеца 4 верасьня.

“Лячыць мяне тут не зьбіраюцца”

ХВОРЫЯ НА СУХОТЫ НАГАДВАЮЦЬ ПРА СВАЕ ПРАВЫ

У Праваабарончы Цэнтру “Вясна” прыйшоў ліст ад хворага на сухоты Юрія Уладзіміравіча Юрчыка, які з 26 красавіка гэтага году праходзіць лячэнне ў бальніцы, што знаходзіцца ў в. Волкавічы пад Мінскам. Ён паведамляе, што бальніца для хворых на сухоты не адпа-

вядае свайму прызначэнню. На ягоную думку, бальніца стварная не для лячэння, а для ізоляцыі хворых людзей. Ю.Юрчык піша: “З хворымі дактары абыходзяцца як з жывымі нябожчыкамі. Мне доктар сказаў, што я “адсюль ня вылезу і лячыць ён мяне не зьбіраеца. А яшчэ

ён сказаў: “Ты будзеш выпісаны толькі праз гараж!” Ён меў на ўвазе морг. У гэтай бальніцы няма моргу, замест яго выкарыстоўваецца гараж. А паміраюць людзі тут амаль кожны дзень...”

Юры Юрчык пытает: хто ж абароніць права людзей, хворых на сухоты?

№15-16
(63-64)

Акцэнты

НАСУПЕРАК АБЫЯКАВАСЬЦІ ЎЛАДАЎ

УРАЧ ВАЛЕРЫ ШУМИЛАЎ, ЯКІ ПЕРШЫМ У ПОСТЧАРНОБЫЛЬСКАЙ БЕЛАРУСІ ПАЧАЎ СТАВІЦЬ ДЫЯГНАЗ ХРАНІЧНАЙ ПРАМЯНЁВАЙ ХВАРОБЫ, АБО СІНДРОМУ ХРАНІЧНАЙ СТОМЛЕНАСЬЦІ І ІМУННАЙ ДЫСФУНКЦЫІ, ЗВОЛЬНЕНЫ З ПРАЦЫ ЗА ПАРУШЭНЬНЕ ЎРАЧЭБНЫХ ІНСТРУКЦЫЯЎ

Афіцыйная статыстыка съведчыць, што два з паловай мільёны беларусаў жывуць на тэрыторыі, забруджанай радыёнуклідамі. "Усеагульная млявасьць і абыякавасьць да жыцьця" — гэтыя слова гучаць сёньня не як саркастычны дыягназ стану беларускай нацыі, а на поўным сур'ёзе. Пастаяннае ўзьдзеяньне малых дозаў радыёактыўнага апраменівання вядзе якраз да паступовага пагаршэння здароўя чалавека, да хранічнай стомленасьці. Валеры Шумілаў першым на Беларусі ва ўласнай урачэбнай практицы пачаў устанаўліваць дыягназ хранічнай прамянёвой хваробы, або сіндрому хранічнай стомленасьці і імуннай дысфункцыі. За правамоцнасць і дакладнасць дыягназу готовы зацията змагацца, бо парукаі тут — уласнаручна сабраныя шматлікія звесткі аб узьдзеяньні альфа-часцінак на здароўе людзей, шматгадовы аналіз выбуховай дэмографічнай сітуацыі на Беларусі. Чынавенства ад улады з абыякавай упартасцю съцвярджае адваротнае: «хваробы Шумілава» не існуе, бо не існуе яе ў іхнім класіфікатары. Шумілаў не саступае, б'е трывогу, ледзь не ў адзіночку змагаецца з радыяцыйнай навалай. А дзяржава спрабуе зынішчыць любыя праявы «ўрачэбнага вальнадумства»: Валеры Мікалаевіч звольнены з пасады ўчастковага ўрача мінскай паліклінікі №12 за «парушэнныя працоўнай дысцыпліны»...

— Валеры Мікалаевіч, раскажыце крыху падрабязней пра тое, як хранічная прамянёвая хварoba стала «хваробай Шумілава»...

— Карацей, як я прыйшоў да высновы, што сіндром хранічнай стомленасці існуе і паступова нас забівае? Калі ласка!..

Нарадзіўся я ў пасыльваенным 1946-ым годзе. Нарадзіўся слабым і хворым. У 60-ыя ледзь ногі цягаў ад сухотаў. А час быў надзвычайны. Палёт Гагарына ў космас, палітычная адліга, нейкая узынёсласць і вера ў перспективу, у сапраўды лепшую будучыню. А здароўя не было. Пакуль на вырашыў ратавацца сам. Падказалі паспрабаваць лячэбнае галаданье. Дапамагло!

Потым прыйшла цвёрдая перакана́нсьць, што змагацца трэба ня толькі за сваё здароўе, але і за здароўе іншых, за наш дух, сумленье, за нашу экалогію. Тады і ўнёс я ўласную па-праіку ў трэці артыкул Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека. Да словаў: «кожны чалавек мае права на жыцьцё, на свабоду і на асабістую недатыкальнасць» дадаў «...а таксама на экалагічную бяспеку»...

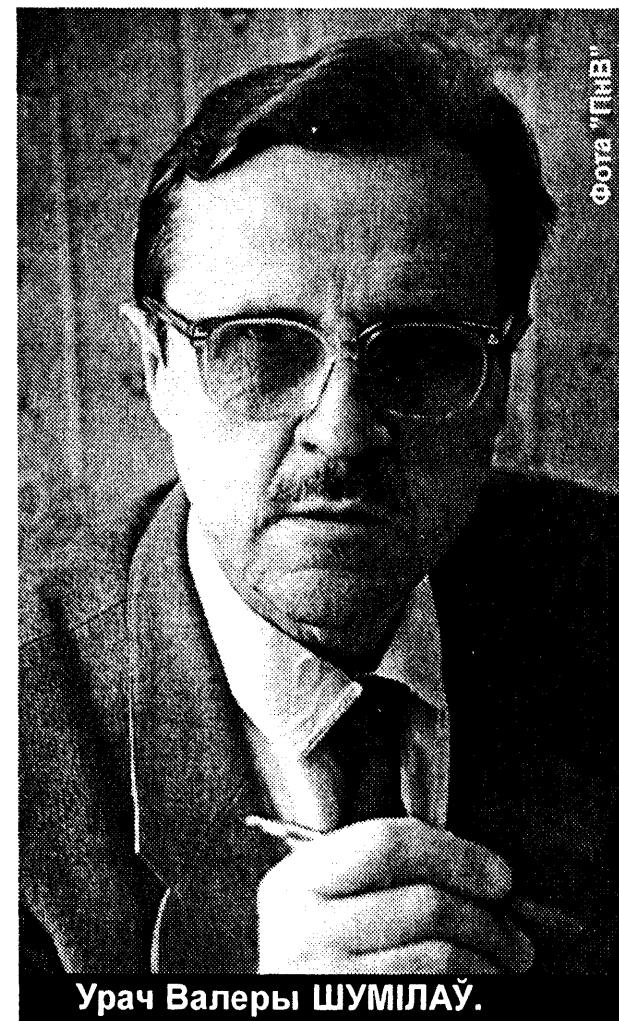
Здымак лёгкага ваўка, застрэленаага ў Хойніцкім раёне. Чорныя прамяністыя плямы — а-выпраменівалінкі.

— Але ў 60-ых, здаецца, прарадыяцью на Беларусі ніхто і ня ведаў?

— У тым і справа, што ня ведалі. Але гэта ня значыць, што яе не было. 60-ыя гады — гэта яшчэ і пачатак ядзернай эры, а дакладней, ядзернага псіхозу. Выпрабаваныя атамнай бомбамі, самыя разнастайныя ядзерныя эксперыменты і паклалі сумны пачатак тагачаснаму беларускаму Чарнобылю. Перакананы, што і «ўсепераможная» меліярацыя Палесься вялася так актыўна яшчэ і таму, каб хоць не як прыхаваць вынікі радыяцыйнай забруджанасці... Памятаю, у дзяцінстве бабруйская суседка Раія Родава, якая мела шыкоўня валасы і пастаянна мыла іх дажджавой вадой, нікак не магла ўцяміць, чаму валасы сталі выпадаць і яна пачала лысець.

— Дык што, толькі пасыля красавіка 86-га мы даведаліся, ад чаго паміраем?

— Менавіта так... Працаваў я ўрачом у Бабруйску, Мінску, зьбіраў навуковыя звесткі. Кабінету не было. А медыцынскай лабараторыяй — уся Беларусь. Сапраўдны навуковец — ня раб навукі, а творца, які здольны асэнсаваць асабістую назіраньні, прывесці іх у лагічную сістэму... На Беларусі два з паловай мільёны чалавек ужо набралі за жыцьцё 25 БЭР альбо 250 мілізівертаў. Такое ўтрыманьне радыёнуклідаў проста гарантует не-прадказальнае разьвіццё анкалагічных захворваньняў... Яшчэ ў 98-ым на парламенцкіх слуханьнях па чарнобыльскай праблеме я апісаў хранічную прамянёвую хваробу, заяўліў, што калі будзе ставіцца правільны дыягназ сваім суайчыннікам, МАГАТЭ разарылася б, бо кампенсацыя патрэбна ўсёй беларускай нацыі... Але трэба адрозніваць зынешнє імгненннае апраменіванье (якое было, напрыклад, у ліквідатараў-пажарнікаў) ад апраменіванья ўнутранага, паступовага...

Урач Валеры Шумілаў.

— Пры якіх жа ўмовах узынікае «хвароба Шумілава»?

— Пры наяўнасці так званай дыягнастычнай трывяды. Першая ўмова — анемічны сіндром, ці малакроўе. 140-130 грамаў гемаглабіну на літр крыві — норма. Калі гэты ўзровень падае да 110 грамаў і не ўзынімаецца нават пры лячэнні — малакроўе відавочнае, узьдзеяньне цэзію, стронцыю і іншых радыёнуклідаў перашкаджае крывяўтварэнню.

Другая ўмова — аберантнасць лімфацытаў (белых клетак крыві), інакш кажучы, іх геннае парушэнне, якое вызначаецца сёньня без пазалішняга абсталівання звычайнімі лабарантамі ў звычайных паліклініках.

Трэцяя ўмова — падаўжэнне, расцягванье тэрмінаў іншых захворваньняў, скажам, грыпу. Арганізм з ім прости не пасыпвае спраўляцца... Дык вось, 25 БЭР, назапашаных за жыцьцё, плюс дыягнастычнае трывяды, а ў выніку — хранічная прамянёвая хвароба, альбо сіндром стомленасці...

— Нездарма беларусаў пачалі называць людзімі са стомленымі вачыма і спахмурелымі тварамі...

— Так! Тут дзейнічае і яшчэ адзін выключна важны фактар. «Хвароба Шумілава» ня толькі прамянёвая хвароба з непазыбежным сіндромам агульной млявасьці і абыякавасьці да жыцьця. Гэта яшчэ і духоўнае зъядненіе, выкліканае бязъмежным ужываньнем віна і гарэлкі...

— Але на лабавым шкле «КАМАЗаў», што працавалі ў Чарнобылі летам 1986-га, нават шыльдакі вывешваліся: «Асьцярожна, вадзіцель п'яны!» Хтосьці «кампетэнты» зазначаў дыў зазначае,

што алкаголь дапамагае вывесьці радыёнукліды з арганізму...

— Дапамагае! Толькі не з арганізму, а з рук і ног — праста ў галаву, з «кішкі ў башку». У разум. Каб ня думалі, ня мроілі, не спадзяваліся. Выгадная для таталітарнай дзяржавы праалкагольная палітыка. Калі ўсе п'яныя, мо ніхто і не ўзгадае ніколі, што Беларусь не краіна, а плутоніевы запаведнік, што беларусы не нацыя, а спрадвечныя пацыенты, якіх ніхто не зьбіраеца лячыць.

— Але ж вы лечыце!

— Бо гэта мой найпершы ўрачэбны абавязак. Тоё, што я імкнуся адкрыць людзям вочы, паказаць, чым і як яны хварэюць — заслуга ня надта вялікая. Галоўнае, я ведаю, як лячыць! У хуткім часе Беларускі дзяржайны патэнты камітэт выдаесьць пасьведчаньне на мой метад вывядзення радыёнуклідаў з арганізму. Вельмі спадзяюся на гэта... Я вывучаю гэтую проблему больш за 10 гадоў. Вывучаю сур'ёзна і мэтанакіравана. Выратаванье — у лячэбным галаданы, якое накладваецца на каляндарную сістэму хрысьціянскіх посту. Трэба мяняць сістэму жыцьця, шукаць гармонію ў стасунках з прыродай. Эфект самы дзеісны! Не бесьсістэмнае галаданье, а лячэбнае, шчыры хрысьціянскі пост. Распрацаваны дакладныя інструкцыі па разгрузачна-дыетычнай тэрапіі, круглагадовай сістэме сезоннага самааздараўлення. У выніку зьніжаецца прамянёвая нагрузкa, ствараюцца ўмовы для ўзнаўлення малекулярна-клетковых структураў, назіраецца супрацьракавы лячэбна-прафілактычны эффект. Па гэтых інструкцыях і працуе наш клуб «Самааздараўленне». Яго дзеінасць — не сакрэт, жадаючыя могуць далучыцца ў любы момант... Паўтараю: шчыры пост плюс ужыванье жывых натуральных сокаў, гародніны, садавіны, соевага малака.

У людзей, якіх напаткала агульнае вялікае гора, нацыянальная ідэя па-

№15-16
(63-64)

АКЦЭНТЫ

Карыстаньне дазіметрам на Беларусі ня прызнак радыёфобіі, а элементарная неабходнасць, якую, дарэчы, разумеюць ня ўсе.

вінна быць адзінай: выжыць, каб жыць. Жыць насуперак абыякавасці дзяржавы, насуперак здрадніцкім уладам.

— Вас беспадстаўна звольнілі з працы. Сем судовых паседжанняў прайшли для вас безвынікова. Вашая чалавечая і прафесійная годнасць засталася неабароненай...

— Ня варта перажываць за мяне! Я застаўся тым, кім быў. Для ўрачэбнай практикі мне не патрэбныя кабінеты. Я па-ранейшаму лячу людзей і займаюся грамадзкай дзеінасцю. Я адчуваю сваю неабходнасць людзям і змагаюся на судовых паседжаннях ня столькі з галоўным урачом 12-ай паліклінікі Сакалянскім (які звольніў мяне фармальна «за спазненныя на працу»), колькі з сістэмай дзяржаўнага беззаконья, зъмярцьвелай абыякавай сістэмай, якая здольная прапанаваць толькі адзіны аргумент у нашай спрэчцы: маўляў, Шумілаў звольнены за тое, што выходзіў за рамкі ўзаконенага пераліку захворваньняў і парушаў такім чынам інструкцыю. Лухта! Хто складаў гэту інструкцыю?! Так званыя вучоныя і дзяржаўныя дзеячы Кенігсберг, Ралевіч, Кенік, Цярноў? Дык іх саміх трэба прыцягваць да персанальнай адказнасці за падман, замоўчванье чарнобыльскай проблемы і злачыннае бязьдзеяньне. Час падлічыць страты, нанесеныя нацыі па прычыне нездавальнічаага навуковага забесьпячэння чарнобыльскай праграмы.

Я веру ў сваю перамогу, бо за мной праўда. Не дзяржаўная, а сапраўды народная. Я працягваю справу прэзідэнта Беларускага аддзялення Міжнароднай акадэміі геранталогіі Мікалая Арынчына, які пры жыцьці дамагаўся станаўлення менавіта дзяржаўнай сістэмы тварэння здароўя ў Беларусі. Я працягваю справу былога аднакурсніка, дацэнта Уладзіміра Адзінца, які падштурхнуў мяне да пошукаў прычынаў, якія вядуць да захворваньня на сіндром хранічнай стомленасці і імуннай дысфункцыі... Так, суд пакуль мяне не падтрымлівае

ў жаданьні дабіцца справядлівасці. Ці можа быць інакш у сёньняшній Беларусі?! Затое са мной застаюцца мае пацыенты. Вельмі прыемна, што ў сваёй заяве ў Мінскі гарадзкі суд жыхары Фрунзенскага раёну г. Мінску і пацыенты пятага ўчастку паліклінікі №12 (больш за 200 подпісаў) зазначаюць, што з сакавіка 2000 году яны пазбаўленыя мажлівасці лячыцца ў Шумілава па прычыне незаконнага яго звольнення. Яны пішуть у сваёй заяве: «паколькі ўшчэмленыя нашыя законныя права на пастаяннага ўчастковага ўрача, а суд Каstryчніцкага раёну не ўзнавіў на працы істца, мы заяўляем самастойнае патрабаванье ўзнавіць на працы кандыдата медыцынскіх навук Шумілава В.М., якому мы давяраем, і выступаем у якасці трэціх юрыдычных зацікаўленых асобаў на баку істца». Не, апускаць руکі яшчэ рана!

— Валеры Мікалаевіч, даруйце, а на што зараз жывяце?

— Я не беспрацоўны! 8 ліпеня мяне аднадушна абралі старшынёй садаводчага таварыства «Гарані» (ёсць такая вёсачка пад Аксакаўшчынай) — 375 участкаў, шмат праблемаў, шмат клопатаў. Але гэта мяне зараз вельмі цікавіць: чыстыя тэхналогіі вырошчваньня садавіны і гародніны, перапрацоўка іх у жывыя сокі з высокім утрыманнем пектыну (менавіта ён і садзейнічае эффекту-наму выдаленію радыёнуклідаў з арганізму). Гэта адно са складаемых мяней лячэбнай праграмы: шчыры пост і ужыванье жывых натуральных сокаў! Так што я не ўбаку ад справы, а па-ранейшаму ў самым яе цэнтры... А наконт далейшых судовых разьбіральництваў па «справе ўрача Шумілава» хачу зазначыць, паўтараючы слова Лукашэнкі, толькі адно: трэба судзіць не так, як хочацца, а па законе! Дай Бог, каб усё, што мы гаворым, не было непрыхаванай хлусьнёй, а было заўжды праўдай і пацвярдждалася канкрэтнай справай на карысць беларускай нацыі...

Гутарыў
Алесь ГАРКУН.

Словы "Боль Чарнобылю — наша боль" ужо гучаць не сімвалічна...

№15-16
(63-64)**Сітуацыя**

Рэха Дня Незалежнасьці

*Наш бюлетең
паведамляў,
што съяткаваньне
Дня Незалежнасьці¹
Беларусі сёлета,
нягледзячы
на забароны ўладаў,
прайшло 27 ліпеня
на ўсёй краіне.
У большасці
гарадоў абышлося
без затрыманьняў
удзельнікаў съятаў.
Але былі
і "выключэнныі"...*

У Гомелі на Дзень Незалежнасьці каля будынку аблвыканкаму адбыўся несанкцыянованы пікет, у якім узялі ўдзел сябра Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Народная Грамада) Кацярына Гаравая і прыхільнік гэтай партыі Iгар Раманаў (жыхар пасёлку Доўск Рагачоўскага раёну). Удзельнікі пікету трывалі ў руках плакаты, на якіх было напісана: "З Днём Незалежнасьці", "Не – фашызму ў Беларусі" (супраць актыўізацыі дзейнасьці прафашысцкай арганізацыі РНЕ у Гомелі) і "БСДП (НГ)" – з выявай ружы.

Пікетоўшчыкі змаглі прастаяць усяго каля паўгадзіны, потым да іх пад'ехаў нарад міліцыі з Цэнтральнага РАУС г. Гомелю (усяго сем чалавек) і пачаў затрыманьне. Пры арышце да I. Раманава быў прыменены гвалт – яго кінулі тварам на падлогу, а потым надзелі кайданкі. У Цэнтральным РАУС на I. Раманава і К. Гаравую склалі пратаколы, у якіх пікетоўшчыкі адвінавачваліся па арт. 167.1 КаАП РБ (арганізацыя ці ўдзел у несанкцыянованым мерапрыемстве). Спачатку затрыманых зьбіраліся суддзіца проста ў РАУС, але потым вырашылі судовае разьбіральніцтва перанесьці на панядзелак, 31 ліпеня, пры гэтым у пікетоўшчыкаў узялі пісьмовыя распіскі, што яны зьявяцца ў суд.

27 ліпеня 2000 году на мінскай вуліцы.

31 ліпеня ў судзе Цэнтральнага раёну г. Гомелю адбылося судовае паседжаньне. Съведкамі выступілі ўчастковы інспектар Ручкін, які складаў пратакол адміністратыўнага затрымання і старэйши лейтэнант міліцыі Панамарэнка (які пісаў рапарт аб затрыманні). У судовым паседжаньні прадстаўніком адвінавачваемых выступаў сябра Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Народная Грамада) Алеся Яўсеенка. Працэс цягнуўся нядоўга – усяго каля 30 хвілін, у выніку якога судзьдзя Парынскі Яраслаў Ігаравіч вынес наступнае рашэнне:

Гаравой Кацярыне — 5 сутак адміністратыўнага арышту;

Раманаву Iгару — 7 сутак адміністратыўнага арышту.

Асуджаныя адразу былі накіраваныя адбываць пакараньне ў Гомельскі ізолятар часовага ўтрыманьня.

У Маладэчне 27 ліпеня сябры дэмакратычных партый і прыхільнікі незалежнасьці ўскладалі кветкі да памятнага знаку "Пакутнікам за волю і незалежнасьць Беларусі", які знаходзіцца на Цэнтральнай плошчы гораду. На месцы правядзеньня акцыі былі разгорнутыя нацыянальныя сцягі і сцягі БНФ. Пасля ўскладання кветак сімволіка была згорнутая і людзі накіраваліся ў парк, каб на летній эстрадзе паслухаць канцэрт барда Андрэя Мельнікава. Падчас гэтага перамяшчэння ўжо ў парку да іх далучыўся Яўген Лугоўскі з бел-чырвона-белым сцягам.

У парку пачаўся "хапун", падчас якога былі затрыманыя Алеся Капуцкі (старшыня Маладэчанскай рады БНФ "Адраджэньне") і сябра КХП Сяргей Боскін, якія былі дастаўлены ў ГРАУС, куды пазней прывезлы і Я.Лугоўскага. Затрыманыя спачатку адвінавачваліся ў арганізацыі несанкцыянованага шэсцьця і выкарыстаны незарэгістраванай сімволікі, але ў хуткім часе гэтыя адвінавачаны былі зънятые з А.Капуцкага і С.Боскіна. С.Боскін меў пры себе пасьведчанье аб реєстрацыі сцягу БНФ, таму быў адпушчаны першым, а ў дзеяннях А.Капуцкага на месцы начальніка ГРАУС падпалкоўнік Паплёўка ня ўбачыў нічога супрацьзаконнага, таму аддаў загад адпусціць яго. На Я.Лугоўскага быў складзены пратакол, у якім ён адвінавачваўся ў карыстаны незарэгістраванай сімволікай.

У Баранавічах 7 жніўня адбыўся судовы працэс, на якім разглядалася скарга Баранавіцкай гарадской арганізацыі БНФ "Адраджэньне" на неправамерную забарону Баранавіцкім гарвыканкамам пікету 27 ліпеня г.г., прысьвеченага дзесяцігодзьдзю Незалежнасьці Рэспублікі Беларусь. Пацярпелы бок прадстаўляю Алеся Пікула, яго грамадзкім прадстаўніком у гэтым справе выступаў Сяргей Гоўша (старшыня мясцовых філій ПЦ "Вясна"). Сутнасць справы заключаецца ў тым, што Баранавіцкі гарвыканкам без усялякіх законных падставаў палічыў "немэтазгодным" правядзеньне пікету менавіта ў Дзень Незалежнасьці (27 ліпеня), а прапанаваў правесці пікет на тыдзень раней. Суд прызнаў неправамерным рашэнне Баранавіцкага гарвыканкаму і пасланію спагнаць з яго на карысць заяўніка 13 тысячаў рублёў з вяртаннем дзяржпошліны.

Інфармацыйны аддзел ПЦ "Вясна".

НЕСТАНДАРТНАЕ РАШЭНЬНЕ

У судзе Маскоўскага раёну г. Мінску 7 жніўня адбыўся суд па справе Уладзіміра Раманоўскага (аднаго з кіраўнікоў АБ'яднанай Грамадзянскай партыі, які адвінавачваўся ў тым, што 1 жніўня ён разам з двумя сябрамі АГП правялі ля будынку Мінгарвыканкаму несанкцыянованы пікет. На самай справе У.Раманоўскі прыйшоў сюды, каб пера-

даць петыцыю мэру гораду. Супрацоўнік міліцыі патэлевінаваў у прыёмную мэра і сказаў, што трэба пачаць. Раманоўскі з сябрамі па партыі чакалі сорак хвілін, пры гэтым яны разгарнулі сваю петыцыю. Калі ім паведамілі, што іх ня прымуць, яны сышлі. У.Раманоўскі быў затрыманы па дарозе дахаты і дастаўлены ў Маскоўскі аддзел міліцыі,

дзе быў складзены пратакол пра несанкцыянованое пікетаванье. Потым У.Раманоўскага больш за 10 гадзінай пратрымалі ў съпецпрыёмніку-разъмеркавальніку, а 2 жніўня даставілі ў суд. Слуханьне справы было перанесена на 7 жніўня. У гэты дзень судзьдзя Д.В. Анцэнавіч у працэсе разглядзе справы вынес нечаканае рашэнне. Судзьдзя прызнаў У.Раманоўскага вінаватым у правядзенні несанкцыянованага пікету, але,

улічыўшы добрую характарыстыку з месца працы і туго акалічнасць, што пікет не прынёс моцнай шкоды, прыняў рашэнне – зрабіць У.Раманоўскуму заўвагу. Такіх рашэнняў пры разглядзе палітычных справаў не было ўжо вельмі даўно. І прынятае яно было нават нягледзячы на тое, што месцем таго У.Раманоўскі ўжо быў асуджаны гэтым судом па арт. 167 КаАП за арганізацыю несанкцыянованага пікету.

"РАЗВІЦЬЦЁ "ТРЭЦЯГА СЕКТАРУ" БЛАКУЕ ДЗЯРЖАВА..."

№15-16
(63-64)

(Пачатак на стар. 3)
офісе аб'яднаньня з прычыны пошуку
"зброі і наркотыкаў".

За апошня паўтары гады "Грамадзянскія ініцыятывы" 7 разоў правяралі розныя кантралюючыя органы. Нягледзячы на тое, што фактычна правяралі адно і тое ж, кожны раз азарт кантралёра ўсё ўзрастай, і ў лютым 2000 г. галоўны дзяржаўны падатковы інспектар па Гомелю В.Сыцько і старэйшы дзяржаўны падатковы інспектар С.Досава вынеслі рашэнне: заплаціць штраф у памеры 3172 даляраў ЗША, а яшчэ столькі ж прадаць дзяржаве, бо ў яе няма дастаткова валюты. Нашыя апеляцыі ва ўсе вышэйстаячыя інстанцыі ня мелі посьпеху. Абгрунтаванасць прэтэнзіі супрацоўнікаў падатковай інспекцыі пацвердзіла іх начальства – намеснікі начальніка Г.Ярмілаў, Л.Грытчанка і В.Кулуба. Толькі зворт у гаспадарчы суд іх спыніў – у дзень паседжання яны зъяўлі ўсе свае прэтэнзіі. Але ці надоўга?

Не абдзеленыя мы ўвагай і цэнтральнай дзяржаўнай прэзы. Напрыклад, "Народная газета" за кароткі пра-межак часу выдае 3 артыкулы, прысвечаныя аб'яднанью "Грамадзянскія ініцыятывы" пад аўтарствам адной і той жа асобы – Ю.Дудзіна. Крытыка заснаваная на такіх крыніцах інфармацыі, як "...Па чутках, якія хадзілі ў апошні час па Гомелі, ...не зъдзіўлюся, калі хто-небудзь з сябrou вышэйзгаданага аб'яднання, ...можна выка-заць меркаванье, што..." і інш. Дзіўным момантам тут зъяўляецца тое, што Ю.Дудзіна ніколі не сустракаўся з сябрамі нашага аб'яднання, я ня ўпэўнены, ці быў ён калі-небудзь у Гомелі ўвогуле. Варта здагадвацца толькі, адкуль такая інфармаванасць

у сталічнага журналіста, які сядзіць у Мінску і ў падрабязнасцях ведае, што робіцца ў звычайнай правінцыінай арганізацыі.

Нам лёгка было здзіўляць, што рэпрэсіі супадаюць з найбольшай актыўнасцю ў працы арганізацыі ці з яе ўдзелам у агульнанацыянальных кампаніях. Паколькі сёньня "Грамадзянскія ініцыятывы" — ключавая структура ў Гомельскай вобласці па падрыхтоўцы незалежных назіральнікаў за правядзеннем выбараў, я не зъдзіўлюся якой-небудзь новай падатковай праверцы ці публікацыі. Так дыктатура "пазначае" небяспечныя для сябе структуры і намагаецца іх блакаваць.

— Вы сказали пра забарону на любыя грамадзянскія ініцыятывы зынізу. Што вы мелі на ўвазе?

— У першую чаргу той факт, што ў Беларусі забароненая дзейнасць незарэгістраваных грамадзкіх аб'яднанняў. Больш за тое, забаронена нават паведамляць пра такую дзейнасць, а парушальнікаў гэтых патрабаванняў чакае суровое пакаранье. Ня ведаю, хто быў ідэолагам і распрацоўшчыкам гэтых нормаў, але гэта быў, відаць, чалавек, у якога вельмі прымітывнае ўяўленне пра грамадзтва. Калі сёньня троє суседзяў узяліся за азеляненне двара, а чацвёрты напісаў пра гэта артыкул у газету, то ўсе яны ўчынілі калі не злачынства, то парушэньне закону. Калі вы лічыце гэта абсурдам – пазнаёмцеся з беларускім заканадаўствам, і вы даведаеццеся, што для таго, каб арганізавана займацца грамадзкай дзейнасцю, трэба зарэгістравацца. А дзеля гэтага знайсьці мінімум 10 аднадумцаў (а калі вы захочаце быць рэспубліканскім аб'яднаннем, то і ўсе 50 з

большасці абласцей краіны), пра-весы ці сход, прыняць статут, выбраць кіруючыя і кантрольныя органы, падрыхтаваць гару дакументаў, знайсьці юрыдычны адрес вашай будучай арганізацыі па-за жылым фондам, заплаціць 8 мінімальных заробкаў за рэгістрацыю і яшчэ немалую суму за абвестку аб рэгістрацыі ў газете, якую вам назавуць, і г.д. Патрабаваны закону па сваёй сутнасці паказваюць, што ў Беларусі існуе ня проста жорсткі кантроль, але і ліцэнзаванье грамадзкай дзейнасці.

— А як вы маглі б рэкаменда-ваць уладзе кантраляваць і ўліч-ваць грамадзкія працэсы?

— Калі дзяржава прэтэндуе на павагу да сябе з боку грамадзянаў, у яе законах заўсёды павінна быць логіка. У гэтай сувязі мне цікава, чаму юрыдычны адрес ня можа быць у жылым доме аднаго з сябров арганізацыі? Калі чалавек пабудаваў ці набыў сабе дом, хто, акрамя яго, мае права ім распараджацца? Чые інтарэсы тут парушаюцца? Альбо такая сітуацыя: за правядзеннем чытацкай канферэнцыі нас хацелі аштрафаваць не таму, што яна парушала нечыя права альбо на ёй гучалі заклікі да гвалту ці пропагандавалася міжнацыянальная варожасць, а проста, па меркаваныні міліцыі, мы павінны быті ў некага прасіць дазвол на падобнае мерапрыемства.

Такім чынам, закон замацоўвае вяршэнства чыноўніка над любым грамадзянінам ці, іншымі словамі, у Беларусі народ існуе для ўлады, а не на адварот. Дзеля таго, каб адсочваць грамадзкія працэсы, улічваць колькасць аб'яднанняў і нават кантраляваць іх дзейнасць, уладзе цалкам дастаткова было б выкарыстоўваць зяяўляльны прынцып рэгістрацыі грамадзкіх аб'яднанняў, якія не жадаюць мець статус юрыдычнай асобы. Так адбываецца ў многіх краінах. Сапрайды, калі арганізацыя плануе мець свой рахунак у банку, весьці гаспадарча-эканамічную дзейнасць – гэта адно, але калі група энтузіястаў-аматарап вырашыла займацца разьвядзеннем кветак ці калектыўна вывучаць пра-лемы самакіраванья і пры гэтым не парушае грамадзкі парадак, не крадзе, не парушае правоў іншых грамадзянаў – гэта павінна быць выключна іх асабістай справай.

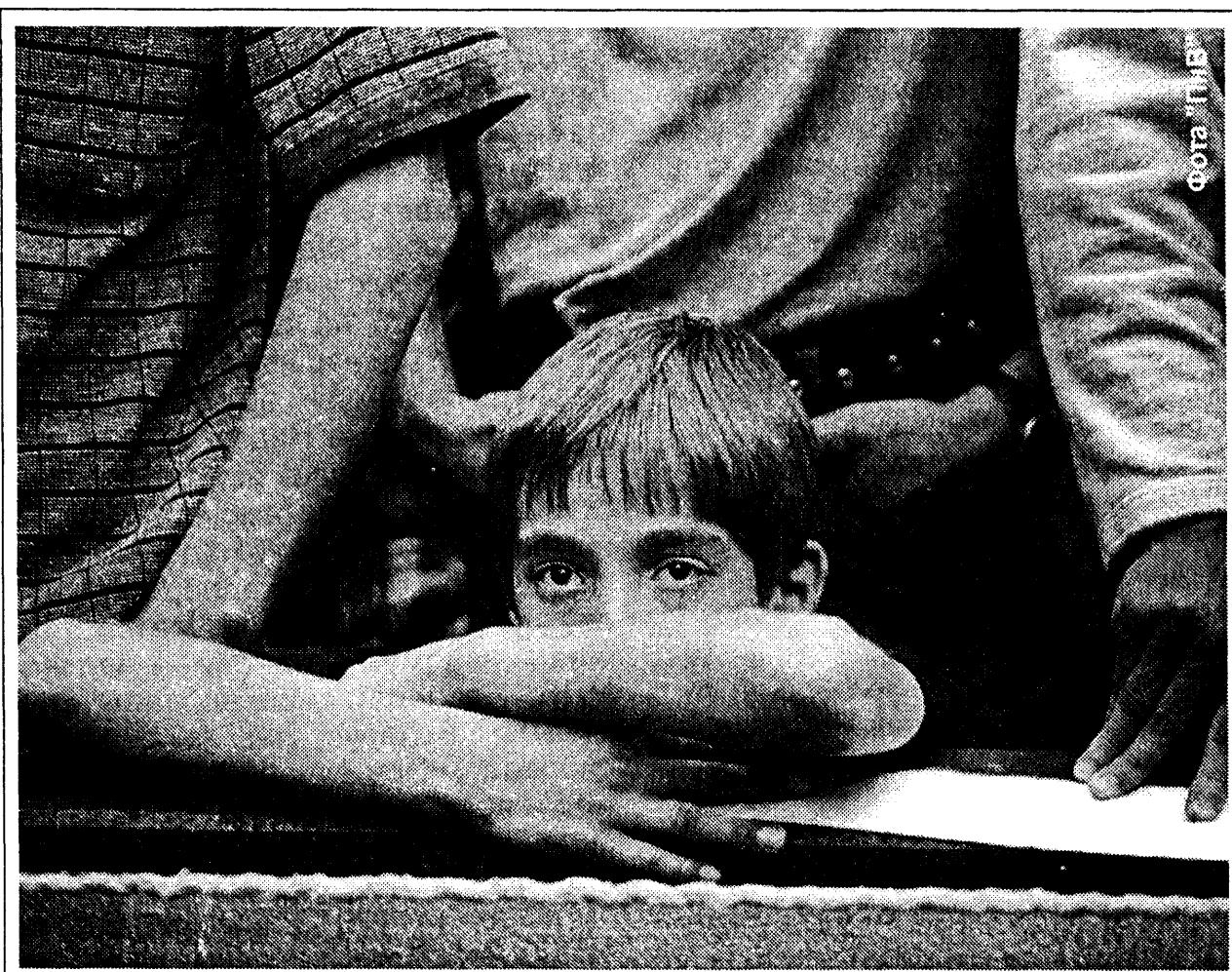
— І ўсё ж, нягледзячы ні на што, "Грамадзянскія ініцыятывы" працягваюць актыўна працаваць. Што ж складае галоўны рэсурс ва-шага аб'яднання?

— Без усялякага сумненя, гэта людзі. Да таго часу, пакуль мы разам, будуць і ідэі, і рэсурсы, і ўсё іншае, што неабходна для паспяховай працы. Для такіх людзей, якія працујуць у нас, Беларусь – не чарговы плацдарм ці проста месца працы, а нешта значнае большае, і таму за намі будучыня.

Гутарыла
Тацяна РЭВЯКА.

Рэха

11 ПРАВА НА ВОЛЮ БЮЛЕТЕНЬ ПРАВАДАБАРОНЧАГА ЦЭНТРУ "ВЯСНА"

№15-16
(63-64)

ЛЁС

12 ПРАВА НА ВОЛЮ Бюлетэн ПРАВА БАРОНЧАГА Цэнтру "Вясна"

БЕЗ ВІНЫ ВІНАВАТАЯ

**АХВЯРЫ ФАШЫЗМУ АТРЫМЛІВАЮЦЬ НА БЕЛАРУСІ КАМПЕНСАЦЫЮ
АД НЯМЕЦКІХ УЛАДАЎ ЯК ПАЦЯРПЕЛЬЯ, А Ў БЯЗЬВІННЫХ АХВЯРАЎ СТАЛІНІЗМУ
NIXTO НАВАТ НЕ ПАПРАСІЎ ПРАБАЧЭНЬНЯ...**

Фактычна Надзея Раманаўна Дземідовіч дагэтуль зьяўляеца "ворагам народу". Савецкая ўлада яе так і не рэабілітавала, прасіць што-небудзь ва ўлады гэтай яна ня хоча. Як ставіца сёньняшняй ўлада да Саюза Беларускай Моладзі, у якім у свой час была жанчына, яна добра ведае. Удзел менавіта ў гэтай арганізацыі і ёсьць уся яе віна. А тэрмін зьняволенія быў папулярны для тых часоў — 25 гадоў... Свой тэрмін Надзея Раманаўна «цягнула» у Кенгірскім лагеры, што ў Казахстане. У 1954 годзе яна была съведкай паўстання зьняволеных. Яно, дарэчы, падрабязна апісаное ў «Архіпелагу ГУЛАГ» Салжаніцына. Праняпростае жыцьцё гэтай жанчыны-беларускі і хочаца расказаць. Яно шмат у чым тыповае. Дзяржава скалечыла яго, але за гэта не папрасіла ў сваёй ахвяры нават прабачэньня...

За Польшчай...

За Польшчай беларусам жылося кепскавата. Эканамічна, можа быць, і нічога ў параўнаньні з Саветамі, але польскі ўціск адчуваўся ва ўсім. Бацька Надзеі да вайны ездзіў на заробкі ў Амерыку. Чалавек ён быў, трэба думаць, энергічны і прадпрымальны. Знайшоў там працу, мімаходзь скончыў агранамічныя курсы і атрымаў пасьведчаньне. Зарабіў грошай і вырашыў вяртацца на радзіму.

Ехакь ён хацеў у БССР. Бацьку здавалася, што жыць там будзе лепш. Жонка яго адгаворвала і адгаварыла. Дапамаглі чуткі пра «съветлае жыцьцё» ў Савецкай Беларусі ды пра калгасы. Тым больш, бацька прыкупіў зямлі і стаў даволі моцным гаспадаром.

Але прыйшоў верасень 1939-га. Зъмянілася ўлада. Яна стала савецкай і, па традыцыі, пачалася «ачыстка» ад «чужародных элементаў»: каго кідалі ў турму, каго ў лагер, а каго і ў Курапаты. Бацька Надзеі быў аўтападознаны «кулаком». З гэтай прычыны Надзею не прынялі ў піянеры. Нібы паставілі кляймо — нелаяльная.

Пры Польшчы заходніх беларусаў не лічылі за народ, пры Саветах — не лічылі сваімі. Чужая на сваёй зямлі...

Надзея Раманаўна ДЗЕМІДОВІЧ.

Фота "ГНЕ"

Потым — вайна. Акупацыя. Зноў зъмена ўлады.

Надзея хадзіла ў беларускую школу. У студзені 1942-га году пайшла ў шосты клас. Потым школа стала прагімназіяй. Дырэктарам быў Барыс Суравы (ён памёр у эміграцыі).

У прагімназіі арганізаваўся Саюз Беларускай Моладзі. У суполку ўступіў уесь клас. Не прымушалі, але і асабліва не пыталіся. Вучысьця ў беларускай школе — уступай у СБМ. Былі трох ўзроставыя катэгорыі. Надзея трапіла ў малодшую. Удзел у СБМ ёй потым і паставілі ў віну. Хаця што дзіця магло разумець у «палітыцы»? Тым ня менш... Згодна з указам Сталіна судзіць і прыгаворваць нават да расстрэлу ў краіне Саветаў можна было з 12-гадовага ўзросту. Але гэта было потым. А пакуль — прыйшла вясна 1944 года. Вызваленіне. Уся моладзь радавалася: пойдзем вучыцца ў інстытуты. Рэальнасць аказалася крыху іншай...

Перад самым вызваленінем сястра Надзеі ўзяла шлюб з салдатам Беларускай Краёвай Арміі. Ім давялося адступаць разам з немцамі. Зараз Марыя Данілюк (па мужу) жыве у Амерыцы. А Надзея Дземідовіч засталася на Беларусі. І жыцьцё яе перастала ёй самай належаць...

КАЗАХСТАН...

13 сінегня 1944 годуарыштавалі Ніну Карач, якая ўзначальвала ў школе дружыну СБМ. Тройчы прыходзілі па Надзею, але Бог зылітаваўся, не

знейшлі. Нейкі час яе хавалі. Потым маці адправіла Надзею ў Петрапаўлаўск, да стрыечнага брата. Своечасова: хутка і маці, і бацьку арыштавалі. У НКУС пачаўся «сенакос»...

У Казахстане Надзея адразу адчула даволі варожыя адносіны мясцовага насельніцтва да сябе. Як жа, «заходніца», была пад акупацыяй — амаль «фашистка». Дзядзька яе выгнаў, ня стаў рызыкаваць. Грошай не было, жытла таксама. Што рабіць? Куды ісці? Надзея пайшла на вакзал. Дзякую Богу, патрулі яе не забралі, пераначавала. Ранкам сустрэла нейкую жанчыну. Аказалася, яна таксама бежанка з Беларусі і нават ведала бацькоў Надзеі. Паклікала жыць да сябе. Надзеі ўдалося скончыць курсы бухгалтараў. Яе уладковалі працеваць на чыгунку.

Але... У той час чыгунка лічылася ледзь не рэжымным аб'ектам, і ўтрымацца на работе Надзеі як зноў жа «нядобранадзейнай» не ўдалося. Наступным быў хлебакамбінат. Аднойчы галоўбух спрабаваў Надзею згвалтаваць, але атрымаў адпор і прыхаваў злосцю. Неўзабаве Надзея трапіла ў вядомую ўстанову — аддзел МДБ. На няшчасце яе дапытваў знаёмы з Беларусі. Яны некалі нават сябраўвали. Пра вучобу Надзеі ў беларускай школе і пра СБМ гэты съледчы ведаў, і таму лёс яе хутка вырашыўся...

У камеры № 13 яна прасядзела чатыры месяцы. Съледчаму па прозвішчы Ісін яна расказала ўсё, нават

тое, што была памочніцай у Ніны Карабч. Допыты адбываліся ноччу. Ёй заганялі іголкі пад пазногці, аднойчы прымянілі «перадавое» катаванье электратокам. Ноч Надзея была беспрытомная. Съледчы казаў адно і тое ж: «Ты нам расказала сотую частку таго, што ведаеш. Прыйзнавайся...» А ў чым ёй было прыйзнавацца? Яна ведала толькі тое, што ведала. У съледчага ж была задача — раскрыцьце шырокай антысавецкай арганізацыі: верагодна, яму ўжо марыліся ордэн на грудзях і зорачка на пагонах за адданую службу.

Нічога гэтага не выходзіла і Надзея трапіла на перасылку. Там упершыню пабачыла яна блатных, бойку прыбалтыек з блатнымі...

ЛАГЕР...

На суд Надзею Дземідовіч павезьлі ў Беларусь. Суд адбываўся ў Баранавічах і скончыўся як і для іншых у тыя часы — 25 гадоў лагераў. З Беларусі праз доўгія блуканьні па перасылках Надзея вярнулася ў Казахстан. І стала «жыхаром» дзяржавы пад назвай Стэплаг. На мале гэтая дзяржава, праўда, пазначана не была. Але пра яе і так ведалі. Месцам «жыхарства» Надзея вызначылі Кенгірскі лагпункт. Арыштавалі яе ў 1948-м, да 1954-га заставалася яшчэ шэсць гадоў...

Кенгірскае паўстанье зняволеных пачалося ў маі 54-га. Яно цягнулася сорак дзён — нябачаны выпадак. Трэба сказаць, паўстаньні ў лагерах паслья Вялікай Айчыннай вайны зусім не былі адзінкавымі. Гэта тлумачылася тым, што чарговая хвалья «кантынгенту палітычных» складалася з людзей, якія на фронце ці ў лесе глынулі паветра свабоды, прывыклі спадзявацца на сябе і мелі даволі вялікі вопыт баявых дзеяньняў.

Паўстаньні душылі з дапамогай танкаў, артылерыі, авіяцыі, скідвалі нават парашутыстаў. Так было да 53-га году. Але памёр Сталін, арыштавалі і расстралілі Берью і яго «падзельнікаў». Сітуацыя зьмянілася і прымяняць армію ў час паўстанья ў лагерах стала небясьпечна. Маглі запісаць у берыеўцы з адпаведнымі наступствамі.

КЕНГІР...

У Кенгіры, успамінае Надзея Раманаўна, усё пачалося з забастоўкі. А забастоўка — паслья правакацыяў ахойнікаў, якія застрэлілі дзяўчыну, старога кітайца, але цярпеньне перапойні расстрэл калоны — 16 параненых. Людзі захваляваліся. Было прынятае рашэнне не выходзіць на работу. Аднак, забастоўку лагернай адміністрацыі ўдалося спыніць.

Потым быў прыменены выпрабаваны спосаб супакоіць «палітычных»: прыгналі этап блатных. Блатныя і тыя, хто ішоў па «58-ым артыкуле», былі заўсёды ворагамі. Такім чынам хадзелі навесьці парадак у зоне.

Але час быў ужо ня той. Да «паханоў» прыйшлі моцныя хлопцы і папярэдзілі: «Вас — 600 чалавек, а нас

— 2600. Думайце. Калі будзеце нас рэзаць — мы вас перадушым». Злодзеі адказалі: «Не, мы будзем з «мужыкамі». Разылік лагернага начальніцтва не апраўдаўся. Далей — болей. Зняволеныя па сутнасьці захапілі лагер. Былі нават выбраныя свая «адміністрацыя» і свая служба бяспекі, — усё як мае быць. Кірауніком стаў Кузняцоў, былі палкоўнік, які атрымаў свой тэрмін за тое, што яго салдат перабег у заходнюю зону акупацыі ў Германіі. Адносная вольніца цягнулася нейкі час, і было ясна: трэба штосьці пачынаць. Вырашылі захапіць гаспадарчы двор са складамі харчаваньня. Прыступ пачалі блатныя. Але іх сустрэў узвод аўтаматычнай. Былі забітыя, шмат параненых. Параненых калолі штыкамі і дабівалі ламамі. На гаспадарчым двары разъмасціліся кулямётчыкі.

Паўстанье тым часам развязвалася. Паехалі дэлегацыі высокіх чыноў з МУС. Першым запусціць у зону, іх абшуквалі, у тым ліку жанчыны. Надзея таксама гэта рабіла. Дэлегацыі спрабавалі патышыць паўстанье знаёмымі способамі: пакуль, праўда, угаворамі. Ім, вядома, ня верылі. Лагерныя вопыт не даваў такой магчымасці.

Асабліва цікавы момант: Надзея Раманаўна расказала пра адносіны мужчынаў і жанчын у лагеры паслья пачатку паўстанья. Раней яны былі проста зэкі. Цяпер яны сталі зноў мужчынамі і жанчынамі. Нічога бруднага між імі не было. Ноччу дзяжуры зъмешаныя пасты: мужчыны і жанчыны. Яшчэ дзіўнае: у лагеры былі ксяндзы, якія часта завочна вянчалі, напрыклад, літоўца з літоўкай, латыша з латышкай. Муж і жонка ўбачылі адзін аднаго толькі паслья пачатку паўстанья, калі жаночая і мужчынская зоны аб'ядналіся...

Здабытая свабода была адносінай — свабодай пад рулямі кулямётаў і аутаматаў. І не пашыралася далей за зону. Але гэта была свабода. І яе хапіла, каб зэкі адчуць сябе людзьмі...

25 чэрвеня, на саракавы дзень паўстанья, усё скончылася. Зараўлі танкі, загулі самалёты, войскі пайшлі ў атаку на бязбройных людзей. «Байцы» перад атакай атрымалі гарэлку: так лягчэй забіваць безбаронных. Білі ўсіх, хто трапляўся на дарозе. Кіяўлянку Алу Прэсман танк пераехаў гусеніцай па жывице.

Танкі наядзжалі на ганкі баракаў, давілі людзей і там. Надзея Раманаўна ў гэты час была ў бараку. Падбегла да вакна і бачыла гэту жудасць. Яна бачыла, як хлопец з дзяўчынай самі кінуліся пад танк. Жанчыны спрабавалі сабою захінуць мужчынаў, іх калолі штыкамі. Оперупаўнаважаны па прозвішчы Бяляеў у гэты дзень забіў каля двух дзясяткаў чалавек.

Колькі было забітых? Каля сямісот чалавек. Астатніх выгналі ў голы стэп, паклалі на зямлю і прымусілі ляжаць гэтак суткі. Потым быў «шмон», расфарміраванье, суды, перасылki...

ВЫЗВАЛЕНИЕ...

Паслья Кенгіру Надзея трапіла ў Тайшэцкія лагеры. Спачатку на сълюду, потым на лесапавал. Там захварэла, на лёгкіх зъявіліся плямы. Яна «даходзіла» і, відаць, усё скончылася б сумна. Але трапіла ў «бальнічку». Дарэчы, у Тайшэце яна «куму» паведаміла, што забралі яе падлеткам і яна мае права на вызваленне. Адказ быў: «У сувязі з удзелам у Кенгірскім паўстанні на вызваленне права ня маеш».

Але, відаць, было ясна, што работнік з Надзеі ўжо ніякі. І ў 1956 годзе яе адпусцілі дадому. У Мінску яе сустрэла сястра, студэнтка політэхнічнага інстытуту. Паехалі ў інтэрнат, зъбегліся студэнткі, арганізавалі невялікае съята...

ЖЫЦЬЦЁ І ПРАЦА...

Потым пачалося «цывільнае» жыцьцё, якое няшмат адрознівалася ад лагернага. Надзея Раманаўна працавала на «Гарызонце». Звольнілі. «Ты, вядома, ня лічышся судзімай, але цэх — абаронны... Сама разумееш...»

Быў інсульт, першая група інваліднасьці. Цяпер група інваліднасьці трэцяя. Надзея Раманаўна жыве адна ў Калодзішчах, пад Мінском. Гаворыць яна на чистай, прыгожай беларускай мове.

Ёй засталіся толькі ўспаміны. Ды вось яшчэ кінафільм «Людаед», пра Кенгірскае паўстанье. Яго зъяўлі літоўцы разам з амерыканцамі. Знайсьці яго цяжкавата. Я б хацеў мець гэту касету...

БРАТЫ І СЁСТРЫ...

У Кенгіры было шмат і беларусаў: Шэйбак Ірына і Шэйбак Настасця з Пінску, Касмовіч Вероніка з Гарадзея, Дземянчук Сафія з Карэлічай, Рашатняк Пётр з Баранавічаў, Пазьняк Мікалай з Барысаву, Азарка Марыя і Аляксандр з Нясвіжскага раёну... Іх застаецца ўсё менш і менш. Яны адзін аднаму і па сёньня, як браты і сёстры. Яны часта сустракаюцца. Занадта многае іх зъвязвае...

Неяк Надзея спытала ў съледчага: «За што вы мяне арыштавалі? Я ж нічога не зрабіла...» «А ты магла б зрабіць...» Універсальны адказ: магла б. Кляймо пастаўлена, наштыты лагерны нумар, крок улева, крок управа...

Вы кажаце, што час сёньня іншы? Што ўсё зъмянілася? Не. Час заўсёды адзін і той жа. І людзі адны і тыя ж. У сэнсе — яны маюць уласцівасць на ўсё забывацца і не вучыцца на сваіх памылках. А некаторыя з настальгіяй згадваюць пра тыя часы, калі панаўала "жалезная рука" Сталіна. Ботады ў краіне быў "парадак". Пра бязвінных ахвяраў гэтага "парадаку" не ўспамінае ніхто. І яны, хворыя і бездапаможныя, вымушаныя дажываць сваё жыцьцё ў галечы ды адзіноце...

Андрэй СЯРЖАН.

№15-16
(63-64)**ХРОНІКА**

ПАДЗЕІ ФАКТЫ КАМЕНТАРЫ

(Пачатак на стар. 1)

14 жніўня намесьнік старшыні Кансерватыўна-Хрысьціянскай партыі — БНФ Юры Беленькі зъявінуўся са скаргай у мінскую гарадзкую прокуратуру. Ён нязгодны з адмовай прокуратуры Савецкага раёну г. Мінску ўзбудзіць справу ў дачыненіі да супрацоўнікаў міліцыі, якія зъбілі Ю. Беленькага 25 сакавіка гг. На гэты дзень была прызначаная акцыя апазіцыі "Дзень Волі". Яшчэ да пачатку акцыі супрацоўнікі міліцыі і съпецназаўцы пачалі захоп людзей. Ю. Беленькага зъбілі з ног і білі дубінкамі і нагамі. У выніку ён атрымаў чэррапнамазгавую трауму. Ю. Беленькага даставілі ў съпецпрыёмнік-разъмеркаўальнік і пратрымалі там больш за суткі, не аказваючы ніякой дапамогі, нягледзячы на скаргі пра дрэннае самадчуванье. Гэта ўжо другая скарга Ю. Беленькага. Савецкая прокуратура г. Мінску адмовіла ва ўзбуджэнні крымінальной справы па факце прычыненія Ю. Беленькаму цялесных пашкоджаньняў і неаказанья своечасовай медыцынскай дапамогі. Аднак Ю. Беленькі і яго адвакат В. Страмкоўская маюць намер дамагацца ўзбуджэння крымінальной справы і правядзенія аб'ектыўнага расcъxледаванья.

15 жніўня адбылася прэс-канферэнцыя лідэраў аўтаднанай дэмакратычнай апазіцыі. Старшыня АГП Анатоль Лябедзька, старшыня БСДГ Станіслаў Шушкевіч, старшыня жаночай партыі "Надзея" Валянціна Палевікова і намесьнік старшыні Кангрэсу дэмакратычных прафсаюзаў Віктар Івашкевіч заявілі, што іх партыі адмаўляюцца ад удзелу ў выбарах, прызначаных А. Лукашэнкам на 15 кастрычніка, і запрашаюць іншыя дэмакратычныя арганізацыі краіны далучыцца да байкоту выбараў. На прэс-канферэнцыі было паведамлена, што "Марш Свабоды-3" адбудзеца 1 кастрычніка гг.

16 жніўня распачалі стыхійны страйк рабочыя стаўбцоўскага машынабудаўнічага завода. Прычынай страйку стала двухмесячная навыплаты заробку. 17 жніўня на працу на вы-

3 жніўня на плошчы Бангалор у Мінску "Цэнтр па правах чалавека", які ўзначальвае вядомая адвакатка Вера Страмкоўская, правёў пікет, прысьвячаны проблеме зынкнення вядомых людзей: палітыкаў — В. Ганчара і Ю. Захаранкі, бізнесмена А. Красоўскага, тэлежурналіста Дз. Завадзкага. У акцыі ўзялі ўдзел прадстаўнікі Праваабарончага Цэнтра "Вясна", аўтаднанія "Прававая дапамога насельніству" і грамадзянскай ініцыятывы "Хартыя-97" — усяго 15-20 чалавек. Падчас акцыі ўдзельнікі раздавалі ўлёткі з інфармацыяй па гэтай проблеме і Усеагульную дэкларацыю праву чалавека.

йшлі каля дзвюх тысячай рабочых завода.

накіраваць матэрыялы справы зноў у Гарадзкі суд.

18 жніўня ў Вярхоўным судзе Рэспублікі Беларусь пачаўся разгляд крымінальнай справы экспрэз'ерміністра РБ М. Чыгіра па касацыйным пратэсце прокурора і касацыйной скарзе адваката. М. Чыгір а сразу вынес хадайніцтва пра прыпінені разгляду справы і накіраваньні яе ў гарадзкі суд, які разглядаў яго справу, дзеля азнаямлення абароны з пратаколам судовага съледства. Справа ў тым, што Гарадзкі суд парушыў права адвінавачавамага на абарону, ня даўши магчымасці абаронцам азнаёміцца з касацыйным пратэстам і зрабіць на яго свае заўвагі. Абарона падтрымала хадайніцтва, хаця прокурор Юркевіч быў супраць і настойваў на неадкладным разглядзе справы. Калегія Вярхоўнага суда РБ прызнала грубае парушэнне права падсуднага на абарону і прыняла рашэнне

21 і 22 жніўня ў судзе Ленінскага раёну г. Брэсту разглядаўся грамадзянскі зыск па справе аўтамабільных працоўнікаў здарэньні 8 траўня, калі пад коламі аўтамабілю, у якім ехаў старшыня аблвыканкаму В. Даўгалёў, загінула жанчына. Крымінальную справу супраць кіроўцы аўтамабілю спынілі за адсутнасцю складу злачынства, але бацькі загінушай Ірыны Панасюк, на чыім утрыманьні засталася 11-гадовая ўнучка, вырашылі спагнаць з аблвыканкаму 649 тыс. руб., патрачаных на пахаванье, і 900 тыс. за маральную шкоду. Старшынявала на судовым паседжаньні суддзьдзя А. Манюк. Суд прыняў выніковое рашэнне часткова задаволіць зыск бацькі загінушай і спагнаць з адказчыка ў кошт матэрыяльнай шкоды 649 тыс. руб., у кошт маральнай — 600 тыс. руб.

14

ПРАВА НА ВОЛЮ Бюлетэнь Праваабарончага Цэнтра "Вясна"

прадукцыя накіраваная ў праクтуру на экспертызу. У аддзеле міліцыі Г.Юрыну пратрымалі да гадзіны ночы, а потым адпусьцілі. Увесь гэты час там знаходзіўся ў якасьці назіральніка старшыня ПЦ "Вясна" Алеся Бяляцкі. Вядома, што аб'яднаная дэмакратычная беларуская апазіцыя прыняла рашэнне байката ваць выбары. Гэта дазваляе Выбарчы кодэкс РБ, але, як бачым, на практицы гэтае права вельмі цяжка рэалізаваць.

21 жніўня пачаўся разгляд касацыйнай скаргі дэпутата Вярхоўнага Савету 13-га скліканья бізнесмена Андрэя Клімава, ягонага былога намесніка на фірме Леаніда Валковіча і прараба Уладзіміра Лук'янчука. "Прысуд пакінуць без зъменаў, у касацыйнай скарзе адмовіць," – такое рашэнне прыняла калегія Мінскага гарадзкога суда пасыля двух дзён разгляду. Нагадаем, сёлета ў сакавіку пасыля 8-месячнага разгляду Ленінскі раённы суд г. Мінску вынес рашэнне, што А.Клімаў і ягоныя падначаленія вінаватыя ў крадзяжы дзяржаўнай маёмысці ў буйных памерах падчас будаўніцтва дому на вуліцы Лодачнай у Мінску. Андрэй Клімаў быў асуджаны на шэсць гадоў пазбаўлення волі, Леанід Валковіч – на чатыры, прараб Лук'янчук – на тры гады з адтэрміноўкай. Абвінавачаныя з такім прысудам не пагадзіліся і абскардзілі яго ў Гарадзкім судзе. Цяпер, па словах абаронцаў асуджаных, яны будуць звязаны да старшыні гарадзкога суда, затым – у Вярхоўны суд. Абаронцы таксама зъяўрнулі ўвагу на тое, што падчас касацыйнага разгляду, як і на першым працэсе, парушаліся правы А. Клімава на абарону. У прыватнасці, разгляд касацыйнай адбываўся ў адсутнасці асуджанага, хаця ён рашуча настойваў на сваім удзеле ў паседжанні і закон гэта дазваляе. Упершыню была дапушчаная ў якасьці абаронцы да ўдзелу ў працэсе жонка А.Клімава Тацяна Леановіч. Атрыманы за дзень да разгляду касацыйнай скаргі статус абаронцы дазволіць ёй наведаць мужа ў турме калі заўгодна, а не раз на паўгады як праста жонцы вязні.

22 жніўня "Беларусская деловая газета" паведаміла, што да іх у рэдакцыю зъяўрнуўся былы супрацоўнік фірмы "Пушэ" Уладзімір Огней, які распавёў пра тое, што за апошнія паўгады яго двойчы выклікалі ў КДБ і да-

пыталі наконт некаторых асьпектаў дзеянасці "Пушэ", звязаных з былым прэм'ер-міністрам Міхаілам Чыгіром. Грамадзкі абаронца М.Чыгіра Гары Паганяйла так пракаментаваў гэтую заяву: "Па нашай інфармацыі, рассыльедаванье (справы М.Чыгіра) працягваецца і займаецца ім КДБ. Вельмі можа быць, што цяпер, напярэдадні выбараў, улады будуць шукаць любыя кампраметуючыя дадзеныя. Бо папярэдняя справа цалкам развалілася, а кампрамат ім патрэбны".

23 жніўня ў Барысаве (Мінская вобласць) адбылася прэс-канферэнцыя з нагоды стварэння Барысаўскага інфармацыйнага прававога цэнтра. Цэнтр заснаваны Барысаўскімі аддзяленнямі Праваабарончага Цэнтра "Вясна", Беларускага хельсінскага камітэту, Свабоднага прафсаюзу беларускага. Цэнтр ня мае самастойнага юрыдычнага статусу, усе арганізацыі ўвайшлі ў яго на правах самастойных. Асноўныя мэты стварэння цэнтра – гэта каардынацыя дзеянасці паміж праваабарончымі арганізацыямі, абмен інфармацыяй, вопытам, агульны маніторынг правоў чалавека ў горадзе і рэгіёне. Пры цэнтры адчыняеца грамадзкая прыёмная, дзе юрысты з ПЦ "Вясна" і БХК будуць кансультаваць насельніцтва па разнастайных юрыдычных пытаннях. Таксама пры цэнтры створаная каардынацыйная рада, у якую ўвайшлі: ад ПЦ "Вясна" – Зыміцер Бародка, ад БХК – Алеся Абрамовіч, ад СПБ – Ігар Леднік.

25 жніўня судовая калегія Вярхоўнага суда РБ адміністра прысуд Мінскага гарадзкога суда, які быў вынесены ў чэрвені гг. Міколу Статкевічу і Валерью Шчукіну і накіравала справу на новы судовы разгляд. Нагадаем, што за ўдзел у "Маршы Свабоды-1" Мінскі гарадзкі суд асуздзіў М.Статкевіча на два гады пазбаўлення волі з адтэрміноўкай на два гады і В.Шчукіну – на год з адтэрміноўкай на год. Рашэнне Вярхоўнага суда дазволіць М.Статкевічу і В.Шчукіну прыняць удзел у парламенцкіх выбарах.

29 жніўня ў мінскім гарадлі "Планета" адбылася сустрэча журналістаў з выканаўчым дырэктарам Міжнароднай хельсінскай федэрацыі Ааронам Роўдзам, каардынатаром па СНГ Уладзімірам Вайсманам і працтавікамі Беларускага хельсінскага камітэту Та-

цяней Процька і Гары Паганяйlam. А.Роўдз падзяліўся думкамі і ўражаньнямі пра праект, Хельсінскага камітэту, звязаны з выбарамі 15 кастрычніка г.г. у Палату працтавікамі РБ. Сэнс праекту ў тым, што падчас выбараў, якім буйныя апазіцыйныя партыі абвісьцілі байкот, Хельсінскі камітэт будзе праводзіць маніторынг. "Мэта нашай работы – умацаванье ў Беларусі міжнародных стандартаў у тым, што тычыцца дэмакратызацыі і правоў чалавека. У нас няма звычкі назіраць толькі правільныя і свабодныя выбары, мы не займаємся назіраньнямі ў Швейцарыі ці Даніі. Нас цікавяць выбары ў такіх краінах як Харватыя, Сербія, Кыргызстан", — сказаў А.Роўдз. Журналістай цікавіла: ці не будзе праект Хельсінскага камітэту садзейніца легітымізацыі выбараў, не прызнаных еўрапейскай супольнасцю. А.Роўдз падкрэсліў, што праект ня мае палітычнага характару. Хельсінскі камітэт не займаецца палітыкай, а засяродзіцца на фактах парушэнняў правоў чалавека, якія адбудуцца падчас выбарчай кампаніі і ў дзень выбараў. Падчас прэс-канферэнцыі вядомы ў Беларусі адвакат Гары Паганяйла паведаміў журналістам пра свае планы ўдзельнічаць у выбарах, каб мецьмагчымасць выявіць сваю грамадзянскую пазіцыю. У сувязі з гэтым Г.Паганяйла на час выбарчай кампаніі прыпыняе сваю дзеянасць у БХК (але толькі часова), каб падкрэсліць, што БХК – не палітычная арганізацыя.

30 жніўня тэхнічная канферэнцыя АБСЕ ў Вене прыняла рашэнне не дасылаць сваіх назіральнікаў на парламенцкія выбары, якія павінны прыйті ў Беларусі 15 кастрычніка г.г. У працы канферэнцыі бралі ўдзел працтавікамі АБСЕ, Парламенцкай асамблі АБСЕ, парламенцкай тройкі Еўрапарламенту, а таксама працтавікамі Парламенцкай асамблі СНД. Беларускія дэмакратычныя сілы працтавіляць віцэ-сціпікер Вярхоўнага Савету, старшыня АГП Анатоль Лябедзька і старшыня БНФ Вінцук Вячорка. Ад беларускіх уладаў прысутнічаў намеснік міністра замежных спраў Мартынаў. Паводле рашэння канферэнцыі у Мінск будзе дасланая місія БДІПЧ (Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека), якая за чатыры тыдні павінна вынесці сваю ацэнку "выбарам у палату працтавікамі".

30 жніўня працтавінікі Беларускага народнага фронту, якія падавалі заяўку аб правядзені ў Мінску 8 верасьня сьвяткаваньня Дня беларускай вайсковай славы, на разглядзе гэтай заяўкі ў Мінгарвыканкаме атрымалі адказ, што, маўляў, калі бітва была пад Оршай, дык і сьвяткуюце яе гадавіну там... Намеснік старшыні БНФ Віктар Іашкевіч адклікаў заяўку і заяўвіў, што ніхто не перашкодзіць грамадзянам прыйті а 18 гадзіне 8 верасьня на плошчу Перамогі і ўскласці там кветкі, а потым праісьці ў парк Янкі Купалы і адсвяткаваць 586-ю гадавіну перамогі войскаў Вялікага княства Літоўскага над войскамі Маскоўскага княства.

У жніўні стала вядома, што Дзяржаўны камітэт фінансавых рассыльедаваньня РБ заблакаваў рахунак упраўлення спраўамі Федэрацыі прафсаюзаў Беларускай. 120 супрацоўнікаў упраўлення ФПБ ня могуць атрымаць заробак. Гэта вынік адкрытай канфрантациі паміж уладамі і афіцыйнымі беларускімі прафсаюзамі. Калі перасталі дзейніцаць ідэалагічныя рычагі ціску на ФПБ, улады сталі прымяняць рычагі "эканамічныя".

У жніўні стала вядома, паведамляе прэс-цэнтр "Хартыі-97", што сям'я генерала Захаранкі, які зьнік у траўні 1999 году, мае намер праціць палітычнага прытулку ў Германіі. Жонка экс-міністра ўнутраных спраў ужо некалькі тыдняў знаходзіцца ў Германіі. Да яе далучыліся дочки, адна з іх – з маленькім дзіцём. Яны ўдзельнічаюць у сустрэчах з грамадзкасцю, праводзяць прэс-канферэнцыі. На працягу ўсяго візіту ім тэлефануюць невядомыя і пагражают расправай па вяртаныні на радзіму. Гэта і падштурхоўвае іх да магчымага прыняцця рашэння аб невяртаныні дамоў.

Напрыканцы жніўня Грамадзкае аб'яднанне "Цэнтр па правах чалавека" атрымала пісьмове папярэджаньне ад Упраўлення юстыцыі Мінгарвыканкаму за тое, што на бланку выкарыстоўваецца назва і сімволіка, якія адрозніваюцца ад зарэгістраваных. Па словах адваката Веры Страмкоўскай, якая ўзначальвае арганізацыю, Міністэрства юстыцыі РБ робіць спробы ліквідаваць праваабарончыя арганізацыі і таму за першым папярэджаньнем можа быць другое, якое і стане "падставай" для закрыцця "Цэнтру па правах чалавека".

ЧЫМ ДАЛЕЙ НА ЗАХАД, ТЫМ ЛЕПШ...

НАТАТКІ ПРА СІСТЭМУ ЎТРЫМАНЬЯ ВЯЗЬНЯЎ У ПОЛЬШЧЫ

Загадчык аддзелу ўліку Цэнтральнага ўпраўлення Польскай пенітэнцыярнай службы палкоўнік-магістр Зьдзіслаў Вянькоўскі лічыць, што калі дзяржава затрымала і ізалявала грамадзяніна, дык яна павінна забяспечыць яму нармальнаяя, цывілізаваная ўмовы ўтрыманьня. Што азначаюць для палякаў слова "нармальнаяя, цывілізаваная ўмовы", мне давялося пабачыць пры наведваньні съледчага ізалятару ў Варшаве-Служэўцу. Але пра гэта пазней. А пакуль пра агульны стан пенітэнцыярнай сістэмы ў Польшчы.

Большасць польскіх турмаў разьмешчаныя на поўдні і заходзе краіны. На ўсходзе іх менш. Так склалася гісторычна: заходнія і паўднёвыя землі былі акупаваныя немцамі і аўстра-венграмі. У той час і будаваліся тут турмы. Усходнія землі належалі Расіі, і тут не было патрэбы будаваць турмы — бо ў Расіі была вялізная Сібір, куды ссылали толькі крымінальнікаў, але і ўсіх нязгодных з акупацыйным рэжымам. Установы пенітэнцыярнай сістэмы Рэспублікі Польшча разылічаныя на адначасовае ўтрыманьне 63 тысячаў зьняволеных. На цяперашні час у месцах пазбаўлення волі ў краіне знаходзяцца 58 тысячаў вязнікі.

З гэтага вынікае, што ня ўсе месцы запоўненыя, што няма так звыклай нам перанаселенасці турмаў. Па мажлівасці вязнікі стараюцца ўтрымліваць бліжэй да іхняга дому. Дзеля зручнасці наведаньня роднымі. Дарэчы, сустрэчы тут дазваляюцца тро разы на месяц па адной гадзіне. З 1 верасьня 1998 году быў уведзены новы Кодэкс, які рэгламентуе спосабы ўтрыманьня зьняволеных. Дзеляцца яны паводле гэтага на тро тыпах: закрытыя, паўзакрытыя і адкрытыя ўстановы. Апошнім часам павялічваецца колькасць затрыманых, якім менш за дваццаць чатыры гады. Прычым большасць з іх тэрмін зьняволенія атрымлівае першы раз. Грамадзяне, якія адбываюць пакараньне, могуць выбраць для сябе праграму працы альбо вучобы. Каля 60 адсоткаў асуджаных скарыстоўваюць гэту мажлівасць, тым самым спалучаючы, так бы мовіць, карыснае з непазыбжнымі.

Той, хто ня хоча працаваць па нейкай праграме, праста адбывае тэрмін. Для некаторых катэгорыяў вязнікі існуюць съпецыяльныя тэрапеўтычныя аддзелы, дзе можна праісьці курс лячэння. У такіх аддзелах утрымліваюцца алкаголікі, наркаманы, людзі з псіхічнымі захворваньнямі, з фізічнымі недахопамі. Асобна ўтрымліваюцца наркаманы, якія маюць захворваньне на СНІД. Для асуджаных жанчынаў съпецыяльныя ўстановы ёсьць у чатырох гарадах. У адной з такіх турмаў знаходзяцца маці з дзецьмі да трох

гадоў. Усе асуджаныя маюць вольны доступ да прэсы і радыё.

У Польшчы адменена съмяротнае пакаранье. Найвышэйшая мера тут — пажыццёвае зьняволеніе. Па рэкомендациі псіхолага асуджаныя не знаходзяцца ўесь час у адным месцы, іх перыядычна пераводзяць у іншыя. Пасьля 25 гадоў адбыцца пакараньня можна выйсці на волю пры ўмове, што не было парушэнняў рэжыму. Аднак рэальна да гэтага часу мала хто зможа дажыць.

Вялікай праблемай для палякаў зьяўляюцца замежнікі, асабліва з Усходу. Грамадзяне заходніх краінай старавацца пры парушэнні польскіх законаў дабіцца, каб іх дэпартавалі на радзіму. Бо ўмовы ўтрыманьня далей на заход лепшыя, чымсыці ў Польшчы. Грамадзяне краінай СНД, наадварот, адбываюць тэрміны зьняволенія ў Польшчы. На пачатак гэтага году ў месцах зьняволенія знаходзілася 1605 замежнікі. Усім ім будзе прадастаўлены адвакат. Без адваката суд адбыцца ня можа. Калі ў падсуднага ня будзе грошай, каб аплаціць паслугі абаронцы, за яго гэта зробіць польская дзяржава.

У польскіх турмах найбольш зьняволеных родам з Украіны ды Расіі. На трэцім месцы Беларусь. Больш за 150 нашых суайчыннікаў адбываюць цяпер пакаранье ў польскіх турмах, 70 з іх ужо асуджаныя, астатнія яшчэ чакаюць выраку суда. Пасьля заканчэння тэрміну ў большасці яны будуць арганізавана дэпартавацца да месца свайго пастаяннага жыхарства.

На маю просьбу сустрэцца са зьняволенымі з Беларусі пан Зьдзіслаў выказаў згоду. Адзінае, што яго хвалюе, ці захочуць самі асуджаныя бачыць суайчыннікаў...

У съледчым ізалятары Служэвец нас суправаджае намеснік дырэктара пан Адам Зарэмба. Да жыцця адносіцца па-філасофску, лічыць, што ўсялякае можа здарыцца, і, здаецца, што сваіх падапечных ён любіць. Занатуюва кінутую ім фразу: "Бывае, што і ў драўляным касьцёле цагліна на главу ўпадзе".

З задавальненнем ён паказвае сваю гаспадарку. Заходзім у будынак, ідзем у пакой наглядчыка. Тут адбудзеца сустрэча. Уваходзіць малады хлопец, 1974 году нараджэння, завуць Сяргей. У яго хутка заканчваецца тэрмін — 3 гады зьняволенія. Да таго як патрапіў сюды, закончыў 3 курсы медінстытуту. Быў асуджаны па арт. 280.1 польскага Крымінальнага кодэксу: "крадзеж з прымяненьнем насільля да асобы або з пагрозай яго прымяніць" (ад 2 да 12 гадоў) і арт. 224.1 "аказаньне ўздзеяньня на службовую дзейнасць органу адміністрацыі ўлады" (да 3 гадоў). Нас пакідаюць у пакоі адных. Сяргей расказвае пра сябе:

— Вучыўся на трэцім курсе медінстытуту. Матэрыяльна было цяжка, не было каму дапамагчы. Хлопцы працавалі зьвяздзіць у Польшчу на зароботкі. Чым будзем займацца, ня ведаў. Гэта была першая паездка. Стаяў на вуліцы, чакаў астатніх. Куды пайшлі сябры, не пытаўся...

У выніку, затрымалі толькі Сяргея і асудзілі. За ўесь час яго ніхто не пра ведаў у турме... Разумныя разгубленыя вочы, шчыры твары... Шкада хлопца. І чаму маладыя ня хочуць зразумець, што лёгкіх грошай не бывае?

У пакой запрашаюць наступнага хлопца. Міхаіл з Маствоў Гродзенскай вобласці, 1977 году нараджэння. Той жа арт. 280.1 КК. Выгляд разбойніка. Сустракацца ў нялюдным месцы з такім не хацелася б.

Хлопец ня можа стаяць на месцы, увесь час рухаецца. Расказвае, што быў затрыманы п'яны вечарам ля аднаго з варшаўскіх рынкаў. Цівярозы ніколі б таго, што здарылася, не зрабіў. Пан Адам прапануе яму вярнуцца ў Беларусь і там адбываць тэрмін зьняволенія. Не пагаджаецца. Кажа, што тут яму добра. На пытаньне, ці мае ён скаргі, ажыўляецца. Аказваецца, што яго ўжо два тыдні не наведвае адвакат (за паслугі адваката, вядома, ён ня плоціць). Вось ужо троі дні, як не працуе наручны гадзіннік, бо скончылася сілкаваньне. Тут усе кнігі і газеты на польскай мове, а ён хоча чытаць па-руску. Пан Адам запэўнівае, што ягоныя просьбы будуць выкананыя.

Далей ідзем у съпецыяльнае аддзяленне для наркаманаў, хворых на СНІД. Кіраўнік аддзялення Артур Сяткоўскі па съпецыяльнасці псіхолаг.

Тут знаходзяцца наркаманы, якія самі пагадзіліся лячыцца. Прымусова сюды нікога не прывозяць. Апроч медыкаментознага лячэння, звязанымі пра водзяць заняткі псіхатрапіі, як індывідуальна, так і ў групах. На працягу дня з імі працуе псіхолагі. Абстаноўка больш падобная да санаторыя, чым да турмы.

Пан Адам запрашае "кліента" з гэтага аддзялення. Заходзіць хлопец 20-ці год, апрануты ва ўсё чорнае. На главе акуратна стрыжаны "іракез". Вялікі крыж на шыі, крыжыкі ў вушах. Татуіроўкі на руках, шыі, твары. Прыйнацца, такое бачу ўпершыню. Завуць Збышэк. Яму тут падабаецца. Пазней пан Адам раскажа, што Збышэк моцна хворы і жыць яму засталося мала. Паходзіць ён з вельмі забяспечанай сям'і — не ўбераглі бацькі хлопца.

Выходзім з пакою на калідор, чуваець ритмічная музыка. Цікаўлюся, што гэта значыць. Мне тлумачаць, што ў вязнікі ідуць заняткі аэробікі.

Выходзім з будынку. А на волі ўсё ж лепш...

Леанарда МУХІНА.

Права на волю. Бюлетэнь Праваабарончага Цэнтру "Вясна".
Выходзіць два разы на месец на беларускай, ангельскай і рускай мовах.
Наклад 299 асобнікаў. Рэдактар Алеся БЯЛЯЦКІ.
Пры перадруку спасылка на бюлетэнь абавязковая.

Адрас рэдакцыі:
220013 Менск, а/с 49.
E-mail:viasna@spring96.org
www.spring96.org

У нумары скарыстаныя
фотадзімкі з архіву
Праваабарончага
Цэнтру "Вясна"